

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

Eno nešteti barjanskih juter, ko zagrne gosta megla najvišji hrast v Logu in najmanjšo bilko ob Ljubljanici, ljubljanski Grad in menda tudi Krim, vsako stezo in slednjo vodo. Saj če stojiš na bregu, ne vidiš preko reke, ki ni Donava ali Mississippi. Ne upaš si odpreti ust, da se ti ne napolnijo s težkim zrakom in ne zamašijo — še zapreti jih po tem nemoreš! In bojiš se dihati, da ne požreš pesti prahu — a, moj dragi, to ni prah, ampak pravi barjanski zrak! Prah ni — prah se dviga le za razsušenim vozom, ki drdra opoldne po Tržaški cesti proti Vrhniku; a tudi ni dim, čeravno se tako vije nad vodo in puhti po zemlji — ni tako kakor v siromašni bajti, ki ne premore dimnika; le-tam se plazi dim skoz vrata in okna, se ovija po ogljih in zakriva vso koč. In če vozi Vrhničan za dva vagona kamenja, se prav nič ne praši: čoln dremlje in voda ga mora nositi na neokretnih plečih.

A to je poletno jutro na Barju.

Nikomur se ne zdi, da more tu živeti človek.

Ali po Ljubljanici je vendar priplaval dolg čoln — še tat se ne plazi tako liho! Komaj se giblje, ne, on se sploh ne giblje, temveč voda se premika, kakor kača med trstičjem, in nosi težko breme. Še plič spavá v grmu in čoln molči na gladini. V kolibi je zleknjenih dvoje moških — ogromno telo očeta Gantarja je komaj za spoznanje skrčilo kolena, a sin se je zvil kakor črv. Nobeden se ne gane, kakor da tu spita dva pravičnika, ki ju ne teži najnezatnejši greh.

In Gantar sanja čudne sanje, bolj čudne od rosnega jutra.

Presenečen je začutil, da mu je nekaj leglo na prsi. In prsi, dasi široke in jeklene, so zastokale pod silno težo — svinec ne more biti, skala tudi ne! In skoz polodprte oči je Gantar strahoma spoznal čudno pošast — pravega resničnega zmaja! Kolikor je mogel, je odpiral žrelo, ne vem, v kolikih vrstah so se pokazali strašni zobje, meter dolg jezik, goreč in žareč — iz srpih oči je švigal plamen, iz ušes tudi. Skoz obleko je Gantar že čutil ostre kremplje, ki se kmalu zadró še globlje, rep se mu opleta okoli nog in škornji so menda papir — zdajpazdaj ga mora žrelo pogoltniti.

No, zmaj ga vkljub temu ni požrl — izginil je nenadoma brez sledu in možu se je olajšalo; pri-

kazala se je druga slika. Krajine ni razločil deset korakov na nobeno stran; le na eni plati je zagledal Gantar svoj skromni dom, pa nikjer ni bilo znanega obraza; pač pa je prišlo odnekod nebroj tujcev, moških in ženskih, in vsi so bili oblečeni jako grdo — ženske kakor strigalice, čez pas stisnjene ko čebele, v glave neznansko našemljene. In moški! Lesene igračke niso bolj smešne: vse na ogle, obsekano in prisekano — fej! Vsi ti pa so se Gantarju glasno krohotali! Kaj hočejo od njega?

Vprašal jih je, po kaj so prišli, in še huje so se zakrohotali. In okrog hiše so se gnetli — povsod jih je bilo polno. Gantar je hotel med njimi v hišo; toda predrzni ljudje so ga smeje se sunili nazaj! Kako to? Še enkrat jih je pobaral, in tudi, česa iščejo na njegovem poštem domu. Zdaj šele! Jeli so se mu rogati vsi vprek! In strani so ga podili; polegtega so govorili neumljiv jezik. — V svoji slovenski preprostosti se je Gantar splašil visokorodnih tujcev in jih začel prositi, naj ga pustijo do žene in otrok.

Kaj so dejali na to, tega sploh ni razumel, ker so drug drugega prevpili z ošabnim hohotanjem; bolj odzadaj, se mu je zdelo, je videl celo napol znano lice, prav kakor sin Tone! Menda ne? Rotil jih je, pregovarjal, prosil — klel je prav podomače in se jezil, pa zopet po slovenski navadi prosil in oddaleč gledal, kod bi prišel do praga! Nič ni omečilo oholežev — venomer so se mu režali. Nazadnje so ga prijeli, ker jim je postal prenadležen, in ga vrgli nekam.

„Holaho-ó!“

Oče in sin sta se zbudila, ko je zaoril široki klic skoz meglo — sanje so izginile. Tone je zaspano sedel, Gantar pa se je zravnal na ležišču, si pomel oči in je začuden pogledal iz kolibe — zavedel se je.

Klic se je zadušil v kalnem zraku, še četrt ure daleč ni došel in je umrl v Logu med drevjem; iz megle se je izvil droben čoln. Gantar se je razsrdil, ker je tudi Tone zadremal, mesto da bi bdel in čuval, kdaj se pripeljeta do Ljubljane.

„Ali ti nisem naročil, da ne zaspiš? — Jaz sem bil pokonci do polnoči, še dlje, do ene, ti —“

Hotel je še zakleti, pa ga je že prekinil čolnar z naglim glasom: „Hej, ali si brbljav, ker je danes ponedeljek? Kaj? Da ni nikogar videti?“

„Kam pa?“ se je norčeval drugi.

Gantar je stopil izpod strehe kakor gora, da vidi čez visoko kamenje; pa ni mogel razločiti niti na tri korake, le po glasu je spoznal svojega brata ribiča, kako stojita z Anžetom v čolnu in enakomerno veslata: brat Tine je spredaj in se močno priklanja, Anže krmari in se neznatno pripogiba, ker je mlad in žilav.

„Ti si, Tine? Saj te ne morem poznati.“

Ni mu rekel „dobro jutro“, ker si bratje tega ne voščijo, ampak le tujci. Zakaj bratje gredo z doma in se bolj odtujijo nego prijatelji in znanci. Ne zahajajo drug k drugemu, ne podajajo si rok in ne želijo si zdravja in „sreče dobre“ — ne pride jim to na misel; ko se snidejo, se ne znajo pomeniti, ne pokramljajo in ne poslovijo se s solzami in z žalostjo: „Na svidenjel!“ Neznanci si kličejo: „Bog sam te je prinesel!“ — a brat je pred bratom v zadregi.

Vendar je Tine oveseljen pristavil:

„Oho — Jože! Kaj si res? Pa kaj, da te ni več v naše vode? Saj še nisi nehal brodariti?“

In Gantar Jože se je spomnil vseh križev in težav svojega poštenega stanu; pristrčne niso bile njegove besede, trdo izgovorjene in prisiljene.

„Brodariti? Ej — ko imam polja dovolj, kmetije in domačije? Skrbi zadosti in dela nemalo! Vidiš, da sem navsezgodaj tu — vi ste komaj vstali, jaz pa moram, ker me preveč naganjajo. Da bi mu celo goro naenkrat pripeljal!“

„Seveda.“ — Čolnica sta se srečala — a mali se je stiskal k bregu, Gantarjev pa je ležal sredi Ljubljani in kar ni prišel z mesta.

„Koliko pa še drugih nepotrebnih reči.“ — S tem je menil Toneta, ki se je stegnil podolgem na koc in zarinil glavo v pesti.

„Kaj ste sami, stric?“ je vprašal Anže, ko je Gantarju zmanjkalo besed. Da je očetu prilhranil strašno neljubi odgovor, ga je zavrnil Tone, a vstali ni maral, ker mu je bil Anže gorak.

„Kaj bi pa rad?“

Kakšno pojasnilo je hotel dati Anže, mu je bilo vseeno — saj je rajši brž razložil stric:

„Glej ga no! Kaj takega vprašaš!“

„Bom mar sam tiščal čoln nazaj? Veš, Anže, nisem v tvojih letih —“

„Jaz pa se še nisem preobjedel rib in rakov!“ je hlastno rekel brat in naglo porinil veslo v vodo, da je izgubil takt in skoro prišel iz ravnotežja — no, pa se je skoraj zbral in se pošalil:

„Jože, ali poznaš koga, ki bi bil meni porok za par sto?“

Jože se je začudil in je černo vprašal:

„Čemu?“ — Menda ne misli dati fantu ali dekletu?

„Čemu? Ej — nekaj zemlje bi še kupil za vrt — veš, kaj to nese!“

„Vrt? No — tisto zelenišče toliko nese? Morebiti!“

„Glej ga! Saj si moj brat in se še spominjaš, ne?“

„Kajpak —“

Čolnič je zdrčal v meglo in le ploskanje vesel in široka brazda sta ga spremljala ob bregu. Gantar je nekako razmišljal in zavpil navzgor:

„Tine! Oglasi se gori — že vidimo! Kako nedeljo pridi, če bi res rad!“

„Dobro,“ je menil glas iz megle, „danes greva v Rakitno. Pa prideva k vam nad race.“

„Kajpada — pa nad stolake!“

Gantar je videl, da megle ne more prevpliti, in je utihnil. In prav nič drugega ni bilo — vsa okolica je bila krasna ilustracija, nerazrešna slika njegove notranjosti. —

Kje pravzaprav vzhaja sonce? Za Golovcem mora biti nekje, a kje je ta? Odnikoder ga ni, ni solnca in neba — ura mora biti bržkone pet, še več! A res — kje je vzhod? Nekoliko se zna, da je obok, ki se razpenja nad vodo, na eni strani bolj moder, druga polovica se prelije v belo, skoro bi dejal — v svetlorožno, jasnovijoličasto. Da. In reka je prav brez barve — zvođenela kava! Prej je bila mirna, brez valov, vrtinca nikjer — lupatam ob bregu nekoliko hitrejši tok, če se je sklonilo grmovje, da se zmoči in okoplje. Ko pa je izgubil ribičev čolniček, se je gladina vznemirila; toda brazda je že onemogla dosegla nasprotno stran in polagoma pojemala. Komaj vidno se je začel v vodi zrcaliti visok topol — to je bilo v sredi med Čurnovcem in Malim Grabnom.

Ko se je Gantar uveril, da sta že tik pred Ljubljano, mu je odleglo.

Ali vkljub temu ni mogel pregnati sitnih skrbi in morečih misli! Glejte! Še na fanta se ne smem zanašati! Zadremlje mi kje pri Igu, še prej, in tako greva proti mestu! In kako lahko se zgodi nezgoda! Čoln butne v obrežje, se prekucne — moj Bog! čemu sem se potem trudil? Kamenje leži v Ljubljani — lep denar! in jaz tudi! Bog pomagaj! Jaz tudi! Vidite, tako bi umrl kakor največji grešnik, hudodelec, ko ga doleti zaslužena nesreča! Tako bi mene zatekla poguba — dom pa naj se obdeluje sam, otroci naj gredo beračiti. — In ta pokora, Toue, ta bi bržkone utekel nesreči, ker je ničvreden, a jaz bi šel za vsemi drugimi, ko me čakajo doma skrbi in brige. — Delo — žena in otroci! Kaj še! Sosedje bi se strgali za mojo zemljo!

Mož je sedel na kamen in se zamislil. —

Na morju so valovi, silni in nebrzdani. Vsa širna plan divja in se peni, razsaja in buči, šumi in vre

— spenja se za celo hišo visoko in se besno poganja v globino, da se nanovo zapraši proti daljnemu nebu, ki ga ne doseže nikdar. Poglej, kamor hočeš — hrum in šum, boj in vrvenje, stok in ječanje; val se podi za valom, razkačen in razjarjen, drvi, dokler more po neizmerni ravani, in se peni, da se kadi od njega. In najbrž tudi dno, tudi dno je bržkone razburjeno in raztogočeno — kdaj se pomiri in pokaže prijazno lice?

Takšno hrumenje je v človeškem srcu, kamor se je zajedla skrb, jeza in žalost. Obraz je miren,

Oče in sin sta molčala; sicer sta oba vedno čutila, da je tak molk zoprni, vendar nista prišla do razgovora. Ponajveč da je oče Tonetu ukazal to in ono, pa sta zopet nehala občevati, dokler se ni javila nova potreba. Tone si je grizel konce prstov in pljuval odtrgane kosčke kože tja v seno, ki ga je bilo za dobro prgišče pod kocem. Klobuk si je bil porinil na vrat, se oziral semintja po reki in čakal, kaj pove oče; zraven pa je snoval bogvekaj — dobrega nič, to je vedel že vsakdo. Na tak nezgoden dan, kot je bil ponedeljek, si ni obetal prida

OBERAMMERGAU

čmeren, govori več ko debela knjiga, in srce se bojuje. —

Morje se srdi — Ljubljana je zasanjala. —

Vsa krajina spi, ni ptičjega petja in človeškega glasu. Če pade z rosnega grma velika kaplja, je ni slišati. —

Preko čolna se je gosteje zavalila megla, da so se videle drobne bele kapljice, ki so zmočile les in kamenje. Očividno je solnce sililo izza Golovca in se ozrlo na Barje, pa začelo odganjati meglo nekam proti Logatcu.

— včasih mu je razganjalo glavo od pijače in batin, zdaj pa se je otel temu le, da je moral že zvečer na brod. Zato ga je kuhalo, čeprav je zaspal na krmilu. Prav lahko bi bil čoln zaplaval v Gruberjev kanal in se razbil ob jezu — obadva bi se bila pokončala na tešče!

Hej! to bi bila imenitna šala, ako bi trčila v jez! Nakrat bi se znašel v vodi! Morebiti bi se jez porušil! Jaz bi že splaval h kraju in zavil na Dolenjsko cesto, da se zunaj osušim, znotraj pa lepo zmočim s cvičkom. —

In ves ta čas se je pomaknil čoln komaj do Malega Grabna, ki se je izgubljal v vrbovju. Nobe-nega ribiča ni bilo več.

Na kopnem se je očrtala stavba.

Gantar se je brzo okrenil in pograbil drog z močno roko, umazano in razpokano. Spustil ga je do dna v vodo in je že vedel, kako globoko potone — zdaj šele se je gladina vznemirila in kolobarji so se razleteli na vse strani; dotlej za čolnom ni bilo sledi.

In Tone je znal za svojo nalogo. Vstal je in po kamenju odšel na prednji konec. Tu potegne s kamenja drugi kol in ga upre ob ramo in čoln, pa pogleda, kako visoko seza voda — dobrih pet prstov, in silila bi v brod; da se nekoliko zaziblje, bi jo zajel!

Droga sta kar na povelje šla na dno, da zabrneta čoln ob Trnovskem pristanu. Prav nalahko sta se naslanjala brodarja in zajadrata za las hitreje, da se je urezala brazda in je voda zašumela ob krmilu. Ob drogu je štrbunknilo, šop drobnih mehurčkov se je pripodil na vrh vode in vsi so se veselo razpočili.

Tu se je jela buditi Ljubljana. Voz je zaropotal za vozom, za Gradom je nemara zažvižgal vlak, nerazumljivo in pridušeno je zabučalo ne prerano mesto — edino zvonovi niso zaspali zore in so od časa do časa zatohlo zabrneli.

Po vrsti se je dvignilo onih par hiš na pristanu, nekdo je glasno korakal po cesti, pokašljaj je brez vsakega vzroka in prehitel čolnarja, ki sta vozila ob bregu. Nasproti Konjušni ulici sta se vrnila med dva dolga čolna — več jih ni bilo, razen brodnikovega „Cesarjeviča“, ki je bil priklenjen in zasidran kakor kak oceanski parnik.

Gantarjev brod se še ni dotaknil zemlje, ko je Tone izpustil drog in pobral verigo in skočil na suho — čoln se je zazibal in fant ga je ročno pripel h kolu.

„Tako,“ je nekoliko potolažen pristavil Gantar in zaobrnil krmilo, dokler se ni naslonilo na plitva tla in obsedelo.

Zravnal je koc, pogrnil seno v kot in z obojim zakril lonec krompirja — to je bilo pripravljeno za kosilo in par polen je ležalo ob steni.

Stopil je na prod in se ozrl po pristanu, pa potegnul preko čela.

Ni še delavcev, na pristanu ni nikogar — kupi kamenja leže naokrog, koli in drogov; tla so pohojena, tam steptana od kopit — uboga mrha je pustila ondi pest sena, škoda: morebiti ga je bila vredna, da skrrije svoja suha rebra! Luca ni imela časa pobrati zadnje bilke in je prežvečiti z omanjanimi zobmi — čez pleča je švignil bič, „hi!“ in

kljuse je za pol čevlja dvignilo težko glavo, pa napelo preostale moči. —

Iz ulice je prišla perica, izpred Prul se je čulo, kako je čofalo mokro perilo po plohu. — Mlad ženski glas je nekaj vprašal čez vodo, ob Gradašci je momljajal užitrinski paznik; proti mostu je strgana branjevka tiščala ubogo cizo, ob zidu je hitelo par Trnovčank, delavke in prodajalke — a bogalina ni bilo oduikoder. —

II.

Voda, voda — široka in tiha, kogar si v zgodnji mladosti očarala s svojo prečudno naravo, ta ti je zapisan za vse dni svojega življenja. Ko tako polziš po globoki strugi in bogvekam hitiš, v daljno morje — mimo šumnih mest potuješ, naglo ali brzo hodiš, kakor se ti zljubi, in vsak korak si močnejša, resnejša — ko se tako podijo tvoji drobni valčki med grmovjem, ki se je nagnilo vanje, glej! tedaj te občuduje fantovo oko, ki te je ugledalo iznenada in na najlepšem prostoru. Otrok se te zveseli, se zasmeye in zaploska — prešinilo ga je nepoznano čustvo in ga je zavedno priklenilo nate. S teboj vred raste in živi mladec. In ko se mu zdi, da je varen, skoči v šumno vodo in se okoplje v gorkih valovih — plava in plava, tako dolgo bi plaval, da bi zaspal na gladini; toda to ni dobro: pogreznil bi se in utonil. Kaj bi dejal oče, ki ga je sam povedel na obrežje in mu razložil, da se beli tam med vrbami in jelšami reka, ki ima tako buren tek. In še na grič povede otroka in mu pokaže, kako se vije po ravani srebrn pas in se izgubi nekje za mestom.

Voda, voda — zdaj bobneča in rohneča, zdaj zopet mirna in pokojna, tu živa in čista ko kristal, ondi temnozelená ko smaragd. S čim si pridobila zase starca in mladca, da sanjata o tebi v tihih nočeh, ko se ti peniš po strmem skalovju, ali se počasi vališ po zeleni poljani? Kaj si dala in zapala očetu in sinu, da se ne moreta nikdar ločiti tvojih bregov? Dannadan te gledata in vendar se vračata k tebi, da vidita, kako žari svetlo solnce v sinjih valovih, kako se iskrijo v njih biserne zvezde in odseva jasna luna v polnočnih urah.

Kako plavajo čolni — kako plavajo vesele ribe.

Pogledaš — že je čoln ob Čurnovcu in po taktu ploskajo vesla. Ne ena kapljica ne skoči čez steno — izkušeno se giblje roka in pod veslom se kopičijo vrtinci.

„Čujte — nekdo je ustrelil!“ zakliče Anže in bistro pogleda očeta. „Dajte me tukaj počakati, kar precej se vrnem!“

„Pojdi, pojdi!“ ga je zavračal oče; toda sin je že obrnil čoln k Čurnovcu. „Nikar ne hodi — ni vredno. Je pač kak Mejač pritisnil po vranah.“

„Nikar ne verjemite, da bi on tako zgodaj pokal! Če ni raca, je ne ustrelil — te ti pa zdaj ne sme. Boste že videli — drugega lovca tu ni. No, porinite še nekoliko — tako! Še malo! No — zdaj pa počakajte, da vidim! Če ni vrag, si dam glavo skuhati!“

„Ali zdaj nimava časa! Kdaj sva pa v Rakitni!“

„No, za eno minuto — pravim!“

Vse je napravil naenkrat: izpustil veslo in segel pod mrežo po puško, skočil na travo in privezal čoln za šibko vejo.

„Misliš, da te bo čakal, če je bil Marčun!“

Anže tega že ni več čul; stekel je ob Črnovcu in se izgubil v grmovju.

Pa sede Ažman na desko in poslušaj, kaj bo. A še kobilica se ne oglasi v travi — brazda je prehitela čoln in poizginila ob bregovih. Tedaj se je vendar pognala ribica nad vodo in jo prav malo razburila.

„Ti tudi meglo loviš!“ jo je ogovoril ribič in potrpežljivo čakal, kdaj se prikaže še ena.

Da bi poskočila laket dolga!

Najmanj pol metra visoko naj bi se zagnala, da bi cel val brizgnil za njo — bela trebušina bi se posvetila, široke rdeče plavuti, tolste škrge: takšne so postrvi pod Krimom! Do kolena sega voda, ponekod še ne — komaj do meč! Pa zapazite, kako se prav po tleh plazi pisana postrv, tik nad dnom se vozi in naenkrat švigne kvišku, da hlaltne po kačjem pastirju ali pa po trnku! Tudi, a redkokdaj! Le če si ribič skrit za jelševjem in kukaš skoz zelenje, kaj se godi v bistri potočnici — tedaj jo prekanjš! A v tem času lahko zmoliš rožnivenec! Ko pričneš z drugim, se že kaj obesi — če nič drugega, pa žaba, ki je videla, da nekaj pleše pod vodo. Žaba! prav rumenkasta ali rjava! Ta dan je zadnjikrat zakvakala za lgom, jutri bo v Trnovem skakala po škafu in nič kaj se ji ne bo ljubilo! Preveč jih je skupaj, po sto, in prav nič ni vode, da bi se urh zmočil in poskusil, ali še zna plavati.

Izpod ruše pririje neokretni rak, prav kakor srednjeveški vitez podkovan in zakovan do grla; za njim še eden, dva — bhu! Menda jih povodni mož vodi na pašo! In prav res, da je zadišalo po rakih.

Pa sulci in karpi! Plemenita ščuka, pa še kak lipan in ostriz!

Kdo je srečnejši od ribiča? V ponedeljek gre, pa se vrne v četrtek popoldne, edini potomec staropravnih morostarjev, ki so se rodili in umrli na vodi — za njim hodi ogromen ribji vlak, da se trgajo „saki“ in potaplajo čolni. In nad Barjem ga kličejo divje gosi, na Hauptmanco ga vabijo urhi. —

Kaj mu je zapustil oče? Namesto graščine ponižno streho z vsem ribištvom in vso bogatijo — kup mrež in mrežic, dva čolna, luknjasta že in trhla,

par ločnjev in zanj, pa število lovskih pušk, da sme svobodno streljati po morostu. In sin ni povprašal, kako se ujame slastna ščuka in zvabi mala cipa — pravi ribič prinese vso umetnost že s seboj na svet. Po stenah visijo vse krasne trofeje — od prve veverice, ki jo je zmagoslavno odnesel z Rožnika, pa do ponosnega orla izpod Grmače.

Naj gre kamorkoli, povsod sliši bistro šumenje domačih vod, povsod vidi, kako se sveti na Barju srebrni trak — kakor da gleda nevesto: širok venec na glavi, krog ledij težak staroslovenski pas iz lesketajoče zlatnine. —

Takšno je Barje v solnčnem zahodu. —

In neveste ni treba iskati v deveti fari. Sama je prišla nekoč k hiši, že takrat pridna mati, da pogleda, kako poganjajo grede in krasijo ozek vrt. — Svatba se ni topila v vinu in bujnem veselju in oglušni godbi — valovanje jasne vode je najslajša pesem, njeno bobnenje in drvenje najlepša melodija.

Tako živiš in umreš v svojem poklicu, in ne moreš si očitati v poslednji uri, da si se ga kdaj sramoval in nisi bil zadovoljen z njegovimi bridkostmi. —

Morebiti se ga je kdaj sramovala tvoja rahločutna žena, ko jo je povprašal imenitni tujec po zdravju in sreči, —

„I no, bo že. — Saj veste, da moramo kako živeti —.“

Zardela je, ker se je bala, da bi se neznanec ne smejal in rogal njenemu nizkemu stanu, ki jo preživlja v preprostosti in zadovoljnosti. Ali tujec se ni posmehoval — on sam je iskal sreče, pa je ni mogel najti v razkošju in izobilju. — Ni hotel reči, kako živi ribič v poštenju in blagostanju, ki ga ne odkupiš z zlatom in biserom. — Okrenil se je in pustil tvojo ženo, da sama spozna svoje življenje in trpljenje, ki se ogiblje visokih dvorov, koder se je naselila razjedajoča strast in pogubno brezdelje, nezmernost in uživanje — vse zemske sladkosti in nesreče. —

V čolnu je ležala dolga mreža z malimi tovaršicami za rake, vrečica z brašnom — tudi čutara malinovca, ki se tako prileže razgretemu grlu; poleg tega veslo za rezervo in še druge ribiške insignije.

Slednjic se je splašil ptič in sprhnil iz vrbja, na travniku je jel postrgavati kosce, pa prav blizu je moral biti s svojim „žrid-žrid“ — vse tedne ga že pode s travnika na travnik in mu kosijo travo, da se ne more skriti razen v grmovje.

Ribič Tine se je naveličal ždenja. —

„Anže-e!“

Zaklical je in vstal, da se je čoln zagugal.

„Anže-e!“

A Anže se ni odzval.

Kam neki je šel? In že pol ure čakam. —

Uprl je veslo v mehki breg, da se je snela veriga z veje in padla v vodo — čolu se je odmaknil od kraja. Da prežene vsečloveški dolgčas, je starec zavozil na sredo in počasi veslal proti vodi, pa gledal, kje se preplašeno požene kvišku ribica, da v drznem loku uide požrešnemu preganjalcu. — Pa se ni dvignila ribica na nobeni strani, ampak po reki se je prizibal širok brod, prav zvrhan kamenja, krepka fanta sta se skušala z vodo.

„Hej, fanta! Sta mar že srečala ribiča?“

„Že, stric. Tistega, ki ima eno nogo krajšo,“ pravi eden.

„Aha — Ločniškarja! Naj gre v božjem imenu. — A kam se vama tako mudi, Petričeva?“

„He — mudi, mudi! Da nisva zadnja med zadnjimi!“

„Sveta še ne bo konec in Bog je še vedno nekdanji. —“

„Pa midva ne, oče!“

„Povejte Anžetu, naj pride v svate!“ je zaklical krmar Jakopič in se uprl ob kol, da ga je komaj izdril iz blata, ki ga je slučajno našel. „Čas je že. —“

„Je prestar, Anže. —“

„Oj — pa Vaša Metka —“ sta se poredno nasmejala.

„Seveda — tisto bi rada, tisto! Haha — Še kaj več?“

„Pozdravite jo, oče, veste! Pa ne zamerite — o Binkoštih sva plesala. —“

„Lažeš, mrcina!“ je zavpil ribič za njima, ko sta ušla nizdol.

In ona kupola, ki jo je nekdo poveznil nad vodo od brega do brega, se noče prav nič razširiti in dvigniti — na zahodu svetloročna, na vzhodu belkasta. Toda vendar se ta koprena giblje in preliva se v njej, kakor po tolmunih. —

Zdaj se je oglasil Anže.

„Oče, kje pa ste?“

„Hoj! Brž, brž! Saj sem dejal, da ni nič! — Sem že tu!“

V resnici je pa šele zaokrenil čoln in ga pognal, kakor da še hoče Anžetu pokazati svojo moč.

„Kaj Vas roka ne drži pri miru, ko se vendar tako žurite v Rakitno!“ je dobrodušno očital fant.

„No, kaj je bilo, kaj? A? Vrabci, ne? pa kavke? Kaj nisi čul, da sem te klical? Saj nisi mogel biti daleč!“

„Tja do broda sem šel, do tistega jagneda.“

„Kakšno reč pa nosiš?“

„Ej — tako staroversko flinto. Saj sem dejal, da dajte počakati. No.“

Stopil je v čoln in odložil puški, potem pa poprijel veslo, da sta drsnila navzgor.

„Kako si jo pa dobil, a? Ni bilo vredno toliko časa za tako šklenfo.“

„To ni vredno nič, ampak fant naj se obriše. Se mi je zdelo, da mora biti tisti Marčunov Polde, pa je res bil, ta strigalica!“

„Tista šivanka?“

Oče se je začudil.

„Pa kaj, vraga, je streljal, saj ni nič videl v takem vremenu; pod nos mu pa ni prišlo!“

„I no, kaj je čakal, tega pač ne vem — bo že sam povedal.“

„Pusti ga, zlodeja, ko nimaš drugega, ko jezo si nakoplješ. Bodi pameten!“

„Nikar ne govorite! Če mu že Vi prizanesete — ste mu že dovolj — naj se enkrat opeče. Saj išče! — Veste, jaz hodim gori ob Čurnovcu prav počasi za grmovjem, pa ni bilo sluha, ne duha! Osledil tudi nisem nič na rosi, pa sem bil že kakih petsto korakov daleč, že tam pri fisti uti, ki sem jo jaz iz turščine napravil za vraue. Tam stopim za grm, pa se pripravim, kje se bo kdo pokazal — videl pa nisem nič! Da ni v uti, toliko neumen, sem vedel, da ni — tam bi ga osmodil kakor jazbeca! Pa postopim še tja proti jagnedu — ali ga ne zagledam, kako stoji za deblom in preži nekam proti Logu? Hudič! sem rekel; zdaj si boš zapomnil! Pa mu pomerim tja v hrbet.“

„Pa ga menda nisi menil oplaziti?“

„A! Počakal sem še, kaj bo naredil. Ko se pa le ne obrne, sem ga odpravil prav po vojaško. — Če stojite gori za Sv. Krištofom pri smodnišnici na straži in se vam ponoči kdo približa: Halt! — Wer da?“

Jaz sem pa zavpil: Fant! — kolikor sem mogel. Kakor bi ga strela, je pogledal in kar padel na kolena, pa začel prositi: Anže, nikar! Pusti me, saj nimam nič! — Jaz pa: Ne! Četudi nisi drugega vreden. Puško strani! — Bled je pa bil ko smrt! — Tako! sem rekel — roke na hrbet, če ne, te ustrelim ko cucka! sem dejal. Fanta pa strah — hahaha! Sem pa dejal: Zdaj pa vstani, pa se obrni! sem dejal in sem se komaj obrnil smehu. — Tako! Zdaj se pa izgubi, odkoder si prišel, se bova že videla! — Ej! kako jo je ubral!“

„Vražja šivanka, ki ne zna drugega, ko čuje krpati!“ Oče se je razjezil.

„Pa kaj je streljal, ko se nikamor ne vidi?“

„Če ne drugega, pa vrano ali raco — kaj pa njemu mar! Videl nisem nič — pa je tudi menda bil sam, saj drugega lumpa tu ni! — Par mesecev bo odnesel — pri vojakih je tudi bil več ‚doma‘ kot zunaj!“

Vseeno se je oče zamislil.

„Zgaga slinava — saj Vas je dovolj vlekel!“ je trdil Anže.

Da je tudi njega že parkrat ‚vodil‘, tega ni hotel priznati.

„Na Binkošti in Telovo je on jedel karpe in jerebice, Vi pa kisló zelje. —“

„Naj bo, hudir! Njegov oče je bil ravnotak.“

„S Poldetom sva na Telovo še skupaj pila — seveda, on se je rinil k meni, drugače pa le gleda, kako bi dobil Metko! Pa je rekel ta cigan: Anže! je dejal; nã, pij, pa se bova še zasukala! — O, se bova še! sem rekel; on je pa le mislil, da bova plesala.“

Od Ljubljane je zadonel šentjakovski zvon, kakor bi se zibal kje pod vodo; zapiskala je piščal in belí plašč se je za spoznanje privzdignil, da se je videla Ižica, kako priteče odnekod. — Kosec je brusil koso.

Prav tedaj je počilo nekje za Ljubljano.

„Kaj hudirja!“

Komaj je Anže zarobantil in nagubančil čelo, je iz megle priletelo svinčeno zrno in neznatno, s poslednjimi močmi mu je butnilo v brado, pa odletelo v čoln.

„Ste videli?“ se je prestrašil Anže. „V brado mi je ustrelil.“ Z levico si je otrl brado.

„Ustrelil? Kdo?“

Oče je pogledal izpod čela, da se prepriča. Zavezal se je — prešinilo ga je ono nepopisno čuvstvo, ki ga preprost človek nikoli ne more izraziti s trdo besedo, sploh z nobeno, boječ se, da se mu ne poroga lasten otrok, ki ni v istem razpoloženju. — In s sto nitmi je objelo očeta in sina — oba sta čutila sladko vez, ki spaja sorodna srca, toda vsakega je bilo sram izdati to čuvstvo. Sram ju je pravzaprav bilo, če sta prišla kdaj v take gorke misli — nerodne so bile besede, nelepe, malo izbrane, ne kakor fraze slokonogih gizdalinov — pa so odkrile vse, kar je hotel povedati tihi trpin izza Malega Grabna.

In zato se je zdaj domala prestrašil!

„Že nori nekdo navsezgodaj! Naravnost sém-le je priletelo.“

„Veš, Anže, če ni bilo po nesreči! Mar bi ti bil Poldetu tako posvetil — he! Klek — kakšen je bil že njegov oče. —“

„Vem. —“

„Da, da! V cerkvi — ampak zdaj bo zamera! Pa za tako reč!“

Anže se je razhudil.

„Bodite pametni, ata — pustite, bova že napravila!“

„No — da ti dopovem! Marčun — če bi ga bil ti videl — je kar tako-le delal v cerkvi: hav — hav! ov — ov — ov! Kakor bi lajal! Kar kvišku je hotel zleteti, svetnika je pa hotel kar potegniti k sebi, veš, da! In če je bilo kaj ukrasti, je pa ukradel še v cerkvi — da! Viž — pa to ni prav! — In še ko je poldne zvonilo, je molil tam na njivi prav na ves glas! Aló, otročiči! je rekel; zdaj pa le skupaj, vsi okoli mene! — Pa je padel na kolena in vrgel klobuk na zemljo — zraven je pa študiral, kam bo šel drevi krast! — Saj ga pa tudi zdaj lomijo, vrage ga pehajo iz pekla nazaj, ker je bil prehud slepar in goljuf in tat!“

„Ha — Metka!“ se je zasmel Anže svojim mislim.

„No — če ti rečem, da še enega poštenega in pravičnega žeblja ni imel v čevljih! Enkrat je pri izpovedi, veš, povedal, kako goljufa; je pa dejal duhovnik, je dejal, naj povrne. I kako bom? je dejal Marčun; ko pa potem sam nič nimam, če bi hotel povrniti vsem, kolikor sem jih osleparil — ko sem potem sam berač! — Viž!“

„In Polde bi zapil še hlače raz sebe!“

Pa sta se zopet spomnila Metke, brhke Metke, ki ne bo nosila vode suhi šivanki, Marčunovemu Poldetu.

Nekje je utripalo drobno srce, zvesto in gorko, mlado in veselo. — Ob potoku se je trudila sključena mati Ana, grede so se rosile in so zelenele, na strani se je razcvetala pisana leha — nekam se je gnal čoln in čudno se mu je mudilo, da ne ostane poslednji med poslednjimi.

„Anže, o kresu, razumeš, o kresu se popeljeva k stricu, za tvoj god! Veš? Pa obaramo najlepšega sulca!“

„Morebiti.“

(Dalje.)

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

(Dalje.)

III.

Bogatina ni — le reveži so vstali. —

Ni ga s svetlimi čevlji in visokim cilindrom, s škarjastim frakom in mehкими rokavicami — ni ga, ki bi prijel kramp in odvalil skalo, da se odteče voda z morosta in se ondi ugnezdi suša kakor v Sahari; da bi zamahnil z motiko in potaknil rastlinice, ki iz njih zraste znamenito zelje, ker so ga vsadili pomehkuženi, orokavičeni prsti, ki baje ne zadajejo smrtnih ran.

Prvikrat se je prevalil v razkošnih pernicali — in to o kresu! — obrnil se je in zasanjal uprav serajlske čudovitosti, kakor da je snoči izpraznil čašo opojnosti: orientalska sobana, fantastične preproge in baržunasti zastori, stene brez zidu in tla s skrivnimi hodniki. Ve robkinje, mlade in cvetoče, kako ste zarajale častljivemu paši; kako ste sanjavo zapele usnivajočo pesem, zabrenkala je harfa — sam Mohamed vas je vesel v svojih nezasluženi nebesih — — —

Le reveži so vstali navsezgodaj, da se upehajo in nažulijo, še preden stopi solnce nad Krim. Vstali so in hite, komaj so pomolili pol očenaša, da prehitijo škrjanca v razoru; hite, da si priborijo do mraka trdo skorjo in jo shranijo za hujše čase.

In nedogledne so tiste prašne ceste, prostorne in zložne, da brez ovire hodijo po njih vsi težaki tja, kjer jih čaka trud in trpljenje. — In nekateri so vedrega obraza, jasnih oči in veselih lic — ni jim mar napora in pomanjkanja. So taki, ki so zjutraj mračni in otožni, pa se do zahoda utešijo z delom in pomirijo srce z vdanostjo, ki se je za kratek čas pojavila, da jih razdraži z nejasnim upanjem. A glejte jih! Kje so se narodili ti, ki nikdar ne vzdignejo pogleda in ki ne uganeš njih temnih misli in pogubnih naklepov nikdar in nikoli.

Ali kako boš preobrazil zemljana, ki se je postaral v revščini in tugi, pa se je nekdanj zaklel, da se dokoplje do prestola — dá, da se kakorkoli odreši iz svojega pokolenja — in ki kljub temu ne napravi enega koraka drugače ko vedno. Tako je.

Bratje po rodu in jeziku, po krvi in življenju — pa ne poznajo drug drugega in se ne ogovarjajo prijazno in sočutno. Tako se nagovarjajo le kmetje, grčavi in jekleni, ko stoje na prostranem polju — zemlja je naokrog, ravnine in gore, in od hriba do hriba se vzpenja neizmerni nebosklon. Vi izvoljenci.

Molčite vendar, misli, grešne in neutešne, nepokojne in nikoli trudne.

Bratstvo in enakost je bila, ko se še ni vzbudil greh in je še spala strast prikovana z nerazrušnimi sponami.

Mesto je vstajalo in hrum se je budil kakor pred nesrečno nevihto, vsako minuto silnejši, vedno bolj nerazumljiv in zmešan — vse se je strnilo in je buknilo šumno na dan. Polagoma se je dramilo življenje, nepoznano in silno — moči, ki nikdar ne učinijo prida.

Mesto, visoko in globoko, razkošno in siromašno.

„Tone!“ je suhoparno in nerazločno izpregovoril Gantar; malokdaj ga je poklical po imenu, pa je pogledal kam vstran. „Šest bo; jaz stopim tja k inženirju; počakaj, če pridejo delavci skladat, potem pa prinesi od mokařja petindvajšček — tu imaš denar.“

Kolikor možno urno mu je odštel zveneče kronice in se poslovil od njih še enkrat, da si jih zapomni in jih spozna, če ga še kdaj srečajo. Počasi in težko so priromale k hiši, in zdaj se ne povrnejo tako kmalu. Hodile so kdovekolikrat mimo visokih oken, po širokih ulicah in včasih v zaduhlih krčmah, po sejnih, v nedeljo po domišljavem trgu — pa so se le rešile, da se o pravem času zatečejo na prikladno mesto.

„Če bo kaj ostalo,“ se je napol obrnil oče in posegel v žep, „prinesi nazaj.“

„Pa frakelj gorkega?“ je komodno zinił Tone in sedel na kamen.

„Kaj?“

Ni prav slišal, ali vsaj zdelo se mu je, da je fant omenil nekaj svojega.

In oče skrbi in misli! O vsaki stvari se mu vřiva prepričanje, da je na kakršenkoli način v zvezi z njegovim razmišljanjem, in da mora o vsem preudarjati.

Vtaknil je levico v sukno in pokašljaj, pa krenil po nasipu. Neznosna enoličnost, naj pogleda sem ali tja. Dolgočasne vrste drevja, nanizanega v nedogled kakor rebra onégove kobilice. Izgubljajo se nekje v prahu — zakaj tu ni mehke trate in goste ruše, da ležeš na praznik popoldne in si oddahneš za ves teden, za dva, tri! Da se ne motiš, da žari iz tal opojna toplota in ti zlepa ne da vstati; žari

menda iz sredine zemlje in se razliva v trudno telo, da bi zaspal in se ne zbudil do sodnjega dne. Za teboj je dom in kroginkrog počiva zdrava poljana — nad strn je priplavalala skeleča svetloba.

Mar naj zavriskaš na stepi — ne, zdaj si na cesti, in naj zavriskaš kakor v brezmejni stepi nebrzdani kozak? Iz nebrojnih oken bi pogledali začudení obrazi — še hujše je nego na selu, kjer izza

EGIPČANI

vsakega ogla zija desetero oči, da ne moreš neopažen priti do svojega doma.

Čemu sploh hodijo ljudje drug drugemu po glavah? Ne znaš se okreniti, še pljuniti ne smeš za las predaleč, da te ne iznenadi brezzoba soseda, ki ni ne teta, ne stara mati. Živi od megle menda in se ne ubija na pekočem solncu, ne poseda pred pragom in ne prebira molka — tako delajo le vaščani, ko so iztislili zadnjo srago krvi iz ohlapne kože. —

Daleč vsaksebi so hiše, da moraš z dlanjo zaslونiti usta in votlo zavpiti proti sosedovemu oglu, če želiš vprašati, ali je pri njem drugačno vreme. —

Vidite — stavbe so se sprijele, kakor se zgodi materi, če je v gorko peč prenagosto vsadila črnih hlebov!

Ne, ne! To ni po pravici! Z laktom dregneš v tuje duri in z drvarskuni škornji krevsaš kdove po čigavem pragu; krevsaš, cokljaš — Bog se usmili! saj nisi voz, da se vleče za teboj nepregleden oblak, saj se ne koplje po cesti jata kokoši, sitni vrabci! Z robcem bi si zatlačil usta pa molčal bolj od mrliča! Vso pot ne bi znil, četudi srečavaš čuda in znamenitosti. In če cestam ne vidiš konca, bi ne vprašal, kam vodijo in odkod so potekle; ne vprašaš, v kateri palači biva knez, na kateri klopi se valja berač. Berač — saj se valja po klopi bolje nego na mehkužnem otomanu; nima žuljavih rok, ne skrbi za dom in se ne trudi za otroke.

Berač! Kako je prišel sem in kdaj? Kam se zateče v strašni zimi in kje počiva v drveči plohi? Kje vedrite, vi obsojenci? — nekaj vas je zvodilo v življenje, v pomanjkanje in gladovanje, pa vas ne povede nazaj za noben denar. Kaj menite, da vam knez podari cekin in vam ogrne gorki kožuh? Brat vam ga daruje, revež, tisti, ki ni nič na boljšem nego vi, ki se valja po istih smeteli in se prebudi za enakimi vratni. —

Tako se je zgodilo, da je siromak obdaril siromaka, prosjak prosjaka, in je lačni nasitil, potolažil lačnega. —

Trde ceste, drevoredi brez konca. —

Trapasti ljudje, ki še drevesa ne znajo vsaditi! Naj rajši stopijo v mračni les in se poučijo, kam se je zasejalo seme, kako je poraslo neupogljivo deblo; vseokrog izteza krasne veje in se ne zmeni za človekovo domišljavost in njegove kaprice. — In da se jim zljubi kresati po robatem kamenju in po gladkem tlaku: padeš in si izbiješ čeljusti, zvrneš se in si polomiš nerodne krake — če hodiš, te nabija škorenj venomer enako po podplatu, dokler se ne prikaže kri in se ne zvališ v prah! Ne ležiš na voljni prsti, nisi se zleknil po senčni

ledini. — Nisi se končal za svojece, za ženo in otroke. —

Za otroke! Oj, ko niti rodna kri noče teči kakor tvoja, izpita zdaj in zvođenela; ko se ona usta nočejo izpovedati kakor tvoja, ki so se posušila v izkušnosti, v besedah in molčečnosti; in um se je zresnil v modrosti in pravičnosti. Kako to, da me ne ume sin? da me ne sluša in ne uboga?

Skozi ozko ulico se je preril in se ustavil pred sijajnim dvorom, pa se zamislil. — Bi dejal, da je to cerkev — pa ne zapojejo line, da bi si zatislil ušesa; zvonov ne dozreš in ne strehe — oboje je zraslo nekam v nebo ka-li, če to ni megla. — In vrt — kot da se zaveš na pisani loki.

A kaj vse to! Kaj vsi živahni trgi in raznobojni bazarji, vsi sajasti spomeniki in dolgočasne ceste. — Za vse zlato ne požene na kamnu ena sama bil, ne toliko, da bi si obrisal skrhano koso in jo nabrusil, da bi pela kakor srebrni zvonček.

„Zdaj sem prišel zopet enkrat!“ je z močnim glasom povedal dolj pod stopnicami.

„Že vidimo,“ so ga samolastno zavrnilo gospodje hlapci. „Kaj se niste srečali nekje? So že šli.“

„Srečal sem se pač z marsikom, Honza! Šli so? Dobro!“

„Čujte!“ je zini mladič, ki je komaj znal skaliti vodo, „ali niste Vi z Vrhnike?“

„Griža ušiva!“ mu je dejal Honza, „ki nisi nikoli zvedel, kje si se rodil! Saj še ne veš, kje je to — Vrhnika!“

Besedovali so in se pomenili o solncu, ki ga ni bilo videti nikjer, o prihodnosti, ki je ne ugane nihče. Pa si je natihem mislil Gantar, da so med temi delavci tudi taki, ki bi o belem dnevu ukradli Boga dol z znamenja in ga prodali neverniku. Takšni so, pa delajo, da ne vedo za koga — doma nimajo, ne roda, ne zaroda. —

Šel je, kakor vedno, da brez namena ne postava in ne dela napotja. Razbistrilo se še ni — skrb se ni umaknila, misli niso zbežale; misli niso zaspale, temveč so se pletle kakor brezkončen venec, ki ga vije nevidna roka; a preveč ga niso trle in še niso bile prenadležne.

Toda Gantar se je razkačil, če mu toinono ni bilo pogodi; če je videl nespamet, kjer je je bilo najmanj treba.

Tako je stopil na most, da sam ni vedel, kdaj.

„Oho! Saj je to tista pošast, ki se mi je sanjalo o nje?“

Razjezilo ga je dodobra.

„Bedak! Sam sem znal, da se pripeljem v mesto, pa se mi gre sanjat taka otročarija!“

A ondi je zagledal visokega gospoda, znanega, pa se ni spominjal, odkod. Pozdravil bi ga spoštljivo

— rahlo bi prijel za klobuk in ga privzdignil; pa si ni drznil, da ne bo zamere, če ga ogovori pošten colnar.

„Dober dan, oča! Kako kaj? Pa zdravi!“

Kako bi neki stal pred sinom v črni sukni? „Vi?“

Nagovoril bi znanko, pa se zateleba nekam brez koristi.

„Hola — Gantar! Pa stopiva, no!“

In prav zdaj ga je treba, sitnega soseda, ko ni prilike za puhle besede in prazno modrovanje.

„Greva, da, a kam? Jaz imam še daleč.“

„Menda pa ne še domov? Kaj nisi prinesel denarja shranit?“

„Spravit? Le iskat sem ga prišel, takorekoč, iskat; saj nimam za dimnikom dveh mož, ki bi mi ga delala! Treba bi pač bilo, da se izkoplješ nekam.“

Ko nismo podedovali drugega ko grehe — teh pa več ko dovolj. — Jaz sem se odločil, da poizkusim še nekaj: mlin.“

Gantarju se ni dalo mnogo besedičiti.

„Mlin? Črček, kaj si še pravi? Govoriš, kakor da je to tak za kavo! Moj mali Pepe je že našel, da na Ljubljani še otročjega mlince ne more postaviti.“

„Skoro bi ti zameril — govori vendar pametno! Jaz bom le kupil Kranjčev mlin na Hribu! Pa sem mislil, da bi me ti podprl, Gantar.“

„Veš, tole je: jaz nisem bogataš — pa ne vem, kako bo šlo! Imam svojih skrbi preveč, kako bi nosil še druge.“

„Vem, vem! — Pa stopiva kam, k ‚Belokranjcu‘, da se še pomeniva!“

Gantar se je namrdnil; po Starem trgu so pravkar odpirali prodajalno, ozirali so se gorindol, pa so bili vsi ljudje strašno megleni in so hodili kakor muhe na jesen. Še naglemu vozu so se komaj ognili in polna soteska jih je bila. Redkokje so z oken gledale ponosne blazine, skuštrane sobarice so si pomigavale iz nadstropja v nadstropje. Po mestu je slovesno zvonilo, kakor bi bil umrl sam knez in sporočil milijon revežem, da jim ni treba po ulicah preobračati in pobirati papirja in pazno iskati nečesa po kotih. — Izza ovinka so odmevale sijajne fanfare — mar se poslavlja junaška vojska?

Po dveh stopnicah sta stopila v krčmo, dol v zaduhlo gostilno, zabito, da ni bilo prav nikogar notri. Pač! Za mizo je smrčal nebodigatreba in imel razgaljene prsi, eno nogo na tleh. Za durmi se je zvijal oguljen pisač, z zmečkanim ovratnikom, kravato je snoči izgubil in krmižljav je bil ko kilav muc; nihče ga ni naprosil in najel, da do smrti muči uboge ameriške citre — menda ne čaka beraškega beliča, da se vnovič napije!

Tiste cvileče citre! S kakim veseljem bi mu jih razbil na buči — en kos bi odletel za peč, drugi na trotoar! Morebiti bi se prikazala kri, če se še ni vtopila v vinu!

„Lepo te prosim, ali naj greva plesat, ko sva sama človeka?“ Črček se je zarežal. „Gantar, čeprav ga nisva pridelala; pa ga le pokusiva! — Kaj, meniš, bi se Kranjc dal? Ponuja mi!“

„Ne bodi neumen! Dolgove si zopet naprtiš, še nove. — Kranjc te pa lepega jutra požene še s tvoje zemlje. Še jaz se bojim zaradi onih poltisoč. Če napraviš to, je prav kakor da greš češnje trest! Ko si ne zaslužiš mirzle vode pri tem.“

„Hm? hm!“

„Resnica! Čez noč ga ne prodaš za par sto več, če ga še kupiš tako drago. Še mene slečeš zraven. —“

„Ne boj se, Gantar —!“

„Vseeno! Vsakdo ima roke proti sebi obrnjene kakor svetnik. Jaz denarja nisem ukradel! Pogledj, ves dan zabijem in vso noč, pa dobim komaj za par podplatov, za cele škornje še ne! Pa kakšen križ imam še z otroki — saj ti lahko povem, pa napravi, kakor hočeš! Brat Tine v Trnovem — saj ga poznaš, Ažmana — me je tudi vprašal za nekega poroka! In še njemu ne morem pomagati — ki je moj brat! Iz tega itak ne bo nič — on ni lahkomišel.“

„Kaj jaz sem nemara?“

„Nisem rekel tega, ampak jaz se držim svojega, brat pa svojega. Vse ne more živeti od vode. Zastonj, ako premišljuješ!“

„Jaz sem že gledal, kako bi prišel s teboj v sorodstvo, Gantar.“

„No, jaz nimam časa. —“

Vrgel je na mizo dvojčca in odšel.

„Hvala Bogu! Ta človek je norec, pač norec! Mlin — denar: pol posestva — ženitev. — Norec! Dokler bom lahko brodaril v Ljubljano — nikoli!“

Res je zaklel naglas in pljunil za seženj.

„Kadar bom posedal pred cerkvami — Bog varuj — ne, ne! Dokler bom mogel v Ljubljano — tako dolgo bom še vedno Gantar!“

Neznansko lepo je zadisalo po gorkem in svežem kruhu! Stisneš ga pod pazduho in pod debel suknič, ki je pozimi in poleti enak ter prijetno greje, in usta imaš neprestano mokra; zadril bi zobe v vlačno sredico in hrustal zagorelo skorjo.

Gantar je stopil k dolgi mizi.

Kruhek, rumenkasti in zoltozapečeni, lep hlebec te je, ne, samo dobra polovica, lep krajec, kakor včasih na ponočnem nebu. Še kad' se od tebe kakor nad razbeljenim poljem. — Morebiti si zrasel na moji njiivi, in zdaj te moram odkupiti za par beličev, da ne omagam na težavni poti.

Da ne stopiš s trdo nogo na drobtinico! Izpalne se ti stegno in nikdar več ne boš gledal zoreče pšenice in ne boš čul, kako prijetno praskeče zlato polje v poldanskem solncu!

Stoj! na tla je padel kos! Poberi ga spoštljivo in ga poljubi, ne zametaj ga, da se na stare dni ne pokoriš za svojo prevzetnost!

Koliko jih je, ki bi se ti s solzami zahvalili za trdo skorjo, pa je niso videli že dolge dni! Trpijo glad in ne vedo, da si se ti že prenasitil vsega.

Lep krajec koruznega kruha — gladka skorja, sladka sredica — kaj je v primeri s tem žolti cekin? Imenitno je okrogel, svetel in bleščeč — na eni strani krasna krona z biseri in briljanti, na drugi ponosna ptica. A le vgrizni to trdo stvar, in ne podaljšaš si življenja za minuto.

Še vedno stoje na bregu ravni drevoredi — na pristanu se je malo izpremenilo.

Na rtiču pod gradaškim mostom je krakovski ribič razvesil dolge mreže, okrašene in obrobljene z okroglimi kamni; pred Prule se še ni videlo, tudi ne ob Gradašci ali kam drugam. Sempatja so pričebljale brezzone branjevke, hsonogi paglavci so se prašili po cesti ko vriščeči vrabci.

Pri čolnih so preklinjali delavci, da se čimpreje zapišejo vragu za kres. Gubasti, strgani so škornji, zavihane hlače in zakrpane, srajca umazana in razpeta; prsi kakor stoletna hraslova skorja, roke obtolčene in dlani — lopate!

In dvigali so skale in hropili so in sopli, razjarjeni nad silno težo in razvneti od zgodnjega napora.

„Hoó — ruk!“

Razkrečili so se železni prsti, uprle in napele so se grčave mišice — spačil se je obraz in srdito so pogledale oči, nekdo se je pridušil, kost je zahreščala. In ko stojiš na bregu, se ti nevede skrči pest, sapa zastane in ustnice se stisnejo — prav kot da sam pomagaš na enem oglu in ti drsijo po čelu debele kaplje, skoz obrvi se cedijo v oči in pečejo in žgò — pa ti le oddalec gledaš in se ne upehaš za siromašno večerjo.

Pa se smejejo in šalijo, govorijo resno in modro, a niso videli pol sveta in niso prebirali učenih knjig. Tako so zrasli v svoji modrosti in preprostosti, v delu ali v oprezovanju, pa mrejo neznanu in neobjokovani, v pomanjkanju in brez potomcev — pač, potomcev je obilo in vsi podedujejo enako siromaštvo.

IV.

Toneta ni bilo pri čolnu, najbrž se je mudil v mestu. Gantar bi pomagal vzdigovati in skladati, prhal bi in napenjal bi se kakor oni tam, a nihče ga ni najel in mu ne poreče „bogplačaj“. On je že storil svoje.

Tam sedi na groblji, posebljena moč in žilavost. Izpod suknje se mu smeje vsakdanji kruh, vabljivo rumeni in slastno diši. Levico je uprl v široko koleno in resasto brado — pa šele ondan jo je obril in porezal! — leseni prsti, ogromna dlan, koščeno zapestje. Več ni videti, a je dovolj, če pogledate na povešene brke in brazgotine po čelu — povsod odločne poteze, izklesane v polstoletju.

Tako je dozorelo življenje v delu in robovanju — zakaj kdaj moreš reči: Dovolj je za vsekar?

Je stala ondi hišica na trati, osamljena v ponižnosti in enoličnosti. A ni človeka nikjer? Dim je ugasnil; na pragu ni stopinje, mal ga je obrasel na debelo; po ogljih in oknih se vzpenja slak — vsenaokrog je žalostna puščava: ni polena, da se obraniš ščenetu.

To je bil dom.

Pa so prišle pridne roke in so ga zbudile k novemu življenju; kolikokrat pač so se natrudile noge do onemoglosti in olesenelosti! Zemlja je popila vse potne srage — ne še vseh, saj jih še poteče obilo po licu in po prsih.

Obilo jih še priteče — koliko se še javi skrbi!

Tam se ubijajo težaki; po pristanu so legle groblje kamenja, kupi in skladi; natovorjen voz; žalostni kljuseči mulita seno. Na produ ploska perica.

„Imaš požirek gorkega, Honza?“

„Bo, Lojze, nâ!“

Honza — tisti, ki je Gantar ž njim že govoril — je popustil breme in mu odnekod ponudil stekleničico.

In Lojze se je nasmehnil, da so se zablščali prekrasni zobje, slonova kost nemara — divna krasotica nima enakih! Pricincal je in potegnil, trpin pri trpinu, pa vozil zopet svojo pot. Ni vedel za nedeljo in praznik in je spal pri gospodarjevih konjih.

Gantar se je stregnil in stopil do čolna; pregleda pač, če mu niso kaj pobrali od pripravljenega kosila. Krmilo se je zdaj zibalo daleč na vodi — prgišče sena je bilo tam, konjska odeja, zraven drog in drva.

Zjasnilo se mu je v duši in na obrazu.

Le kako da ni Toneta? Pač pohajajo po nasipu ljudje, a ti ljudje niso takšni ko doma, in znanca ni prav nikjer.

Oglasili so se delavci ob vodi.

„Podstavi brž, Gašparon!“ je zavpil Honza, „če ne, pade nate!“

„Misiš? — Tako, Honza! — Škoda me ni!“

„Pač res! Še pes ne bo zatulil, ko bo šla smrt pote! Edino Štancarica bo klela, če ji odneseš tiste fraklje! Otrok itak nimaš!“

„Tvoja sreča!“ se je rogal črni Miha. „Kamenje bi lučali za teboj, za krsto, in bi te preklinjali, ker si njih oče.“

„Menda bi bilo, da bi šel sam v grob, še za vas najbolje, bi vsaj še vi ne inteli sitnosti z menoj!“

Vsi so se zakrohotali in v presledkih govorili tointo.

„Ali ima pravzaprav kdo izmed nas otroke?“

„Molči, Honza, o tem! Saj nisi pijan. Kaj neki bi jedli, berači?“

„Prav imaš, Miha, potegni se zame! Jaz še ne vem, kaj je to — oče. Ga nisem poznal nikoli.“

„Zato pa tudi nisi svetnik.“

Gašparon je srdito zabrusil Honzi.

„Prokleta srajca, zamazana! Kaj misliš, da si grof, če si se vzel bogve odkod in si bil nekje doma? Saprâ —! Delaj rajši!“

„Ti si ,ti', jaz pa tudi, Gašparon! Oba sva lumpa. Ampak to je, da spim jaz v hlevu, ti pa na zraku.“

„Honza, ne zaničuj me, čeprav si ti hlapec, jaz pa berač.“

V pogovor je posegel molčeči voznik Jurač in se razkoračil na vozu.

„Vidva sta danes strašno pametna, Gašparon in Honza. Nihče ni nikjer doma, pa se lovita kakor pes svoj rep. Čemu izpraševati, kdo si? Kaj ni res, Miha? Nihče od njiju ne ve, kaj bo z njim.“

„Hm! Pravzaprav — jaz ne plačujem vinarja za davek, tadva tudi ne; jaz spim s Honzem, Gašparona sem pa ono jutro našel tam-le na Bregu na klopi! Potemtakem smo skoro vsi enaki. — Honza, daj mi ga požirek, pa povem še jaz kaj!“

„Saj smo kmalu gotovi s tem čolnom,“ se brani Honza, „potem ga bomo. Kaj hočeš, ko že itak imaš nos, da bi ga lahko obesil v kozolec v late!“

„Pa vprašajte Gantarja, če ga mar on ne pije — danes ni videti za nas! Gantar! — Ti, Gašparon, nikar se ne guncaj v čolnu, boš odvezal še tega malega!“

Kmet je raztresen odvrnil:

„Če bi ga jaz tako pil kakor vi, bi že zdaj, že zdavnaj vam pomagal skladati kamenje.“

„Ne sponašaj nam ga,“ si je opomogel Miha. „Kaj to, če nismo kmetje kakor ti — zato pa delamo vse, kar nam kdo dá, delamo. Poglej, danes zlagam to-le — Jurač, strela, potegni, sicer prevrnemo še voz — jutri bom najbrž tudi, potem bom pa kje nosil premog. Kaj hočeš! Če ne dobim dela, kaj morem? K tebi ga ne grem iskat!“

„Tako je,“ je potrdil oni v čolnu. „Za življenje premalo, za smrt preveč. Ampak žalosten nisem nikoli, buzarada! Kaj, Gantar! Jaz te sicer ne poznam.“

„No, jaz sem tebe videl že večkrat.“

„Vendar! Nesreča je povsod na poti — hehe!“

Zdaj se je potihoma odpel mali čolnič in se odzibal ob bregu; pa ga dolgo nihče ni opazil.

Jurač je polglasno zažvižgal in ropotal po vozu. In Gantar ni znal, kakšno čuvstvo mu je napolnilo mogočne prsi — ali bi jih pomiloval, ali zaničeval, delavce?

„Človek, kaj meniš, da si ti na boljšem, če imaš dom? Res, da imamo luknje po žepih, pa kaj? Ko bi ti poznal Miho! Kadar sediva dve uri pri Štancarici, se joče kakor otrok in se žalosti, ker nima — nevemčesa!“

„Pa kaj ti to mar? Pa kaj —!“

„Kaj to meni mar? Res! Čemu pa čenčaš, kako bi lahko imel posestvo, pa bi bil zadovoljen in kaj še vse! Tak bedak bi bil ko zdaj; nič manjši! Vsi smo taki!“

„Miha ima prav, Miha; ne ti, Gašparon!“

„Morebiti! No, ti, Gantar, moraš to vedeti, jaz pač ne. Ko nisem mogel v vseh letih priti do ničesar — zdaj menda tudi ne bom. Kdo bi se menil za to. Hehe! Kar je —.“

Zavalil je skalo po čolnu in ravnodušno žvečil čik.

Ljudje, obteženi z vsemi nadlogami, ljudje brez življenja, vrženi odnekod v pogubno mesto. Kako? Zakaj in čemu?“

„Da ne bi bil jaz drugačen kot sem zdaj?“

Ravnodušno je pripovedoval Miha, Jurač si je v presledkih požvižgaval.

„Pa sem bil od mladih nog lump, tedaj še večji nego danes. Saj veste, da so bajtarski otroci satani v primeri s premožnimi. Sami vidite, da mu ne smete stopiti na nogo, bajtarjevemu smrkovcu, takoj se zanj poizkusi mati, ki je bila sama taka. Zdaj bi jo morali spoštovati, mater, pa je ni več — ona nas je tako vzredila. Ha — ampak nekoč sem jo izkupal! Služil sem za pastirja pri Novem mestu; pa sva s kmetom peljala vino v Kandijo — eno uro daleč. Zdaj — tisto leto je pa bila suša; v Kandiji nisva mogla brž dobiti vode, sem pa jaz kar dal volom drož, ki so tam ostale. Hoj — in voli so se opijanili in so skakali bolj ko midva! Kmet se je še smejal! No — in blizu Kandije sva izgubila zadnji del voza — pravzaprav sem bil le jaz, gospodar je ostal še za čas v Kandiji — sredi poti sem pustil prednji del in domov sem srečno pridiral z ojesom! Pomislite! In gospodar me je pretepel do smrti, kočarja; kar je ostalo, je opral oče! Tako — in jaz sem kratkomalo ušel v svet!“

„Oj ti Miha!“ so se gromovito hohotali težaki.

Gašparon je zapazil, kako se je izmuznil čolnič proti šentjakobskemu mostu; nekoliko je še gledal iz megle.

„Haló, brodnik! Tona, brodnik! Čoln ti je ušel!“

Brodnik Tona se je bil neznanokam zagovoril s Krakovčanom — moj Bog! nebroj je misli, nebroj je ljudi pod svetlim solncem in nebroj vprašanj; kdo

jih perešeta! Nihče jih ne razbere! Vsaka glava misli, vsakdo zida in podira. Nekdo je začel — nihče ne bo nehal.

Starec je poletel na „Cesarjeviča“ — kako je prišel brod do tega imena, ko ni bil odet v dragoceno sobolovino, v zlato in žamet! In težaki so se smejali neokretnemu „Cesarjeviču“, ko se je igrala z njim Ljubljana; škodoželjno so besedovali.

„Naj dela kakor mi, lenoba! — Še kapljice ga ni, če le čvekam.“

Miha mu je vse privoščil! Trde so bile besede, skovane v pomanjkanju in stradanju — zato niso prizanašale, ker njim ni prizanašal nihče.

„Tako, no!“

Stopili so iz čolna, ko so ga docela izpraznili; zopet se je oglašil Miha.

„Torej zdaj, Honza!“

Kakor da priliješ večni luči olja, tako so možje oživeli; še Juračev rjavec je pomigal z golimi ušesi in se ozrl na vodo.

Tedaj se je razdelilo neskončno morje — iz zemlje so vstale liše, poraslo je drevje; krasnejši kdaj prej se je odkril svet v solnčnem sijaju. Pogledajte! po Ljubljani navzgor! — barve v bujnih njansah! In tam zadaj žari Barje — veličasten dan!

Pa kako da ni fanta? Toneta? Nemara —

Kar prikradla se je skrb in se naščeperila,

„Kaj niste videli mojega fanta?“

Vidva, Petričeva, sta ga pač našla še tu? Kaj se naj še mudim tod! In še naročilo sem mu dal!

Da bi ga pokrtačil sam črni!“

„Cesarjevič“ je privlekel čoln.

„Tona — kam je šel moj sin?“

„Jaz mu nisem oče!“

„Zafrkavaš, ker ti nisem še dal čika ali grenkega! Vrag!“

Kakor da mi graščaku robujejo sedmere soseske in mi polnijo shrambe in hrame!“

Z nogo je odrinil čoln, da se je napela veriga, in se je obrnil po nasipu. Razkačil se je, da ni znal, kdaj in kako! Še krajec koruznega je nevoljen stisnil pod suknjič.

Kako je nebo visoko, jasno in modro, še nikdar ni bilo takšno! Nikjer ni videti začetka, še manj pa konec — in povsod je enaka barva, svetla, in le na obzorju, kakor ob zgodnji zarji, obledela. In to, kar se zliiva na zemljo, to je ogenj, ki žge in pali. Zato vsakdo tako beži in teče, vse nekam drvi, da se dela prah; da oglušno buči in hrumi. Ne vidiš, da bi kje počivale roke v brezdelju.

„Ha! Da bi te!“

Gantar ni opazil, da so se mu stisnili zobje; ustnice so se podvile in pest se je pojeklenila! Udaril bi, da se zruši most — zaropče in zgrmi v Gra-

dašco in ljudje zakriče pred groznim Brdavsom! In te kostonje bi porval kakor travo na ledini, osat na polju. Človek se ti ne izogne, ampak bulji nekam k tlom in stopica, dokler ne buši v te in ne odleti nazaj!

Ko se je dogodilo eno zlo, sledi brž drugo — iz greha se je izcimil greh.

„Tone je bil tu, seveda, saj sem ga poslal semkaj.“

„Ni ga bilo, dozdej ne!“

Ne? In kaj imam od tega, ko ni zrastel kakor jaz — v večnem delu in v težavah? Prav kot da

migola — praskeče, šumi in zveni. Ne slišite in ne razumete?

Obotavljate se in dvomite?

A kaj veste vi o življenju, ki veje iz gorkih tal in ki ga še niste videli nikoli! Bledi obrazi — oči brez leska in svita — kam ste se uprle?

Vprašal bi vas, pa sem prepričan, da mi ne odgovorite po svoji vesti! Vsi ste enaki, prav vsi: vi, ki prevračate popirčke po cestah, ali pa ste se oprli ob kandelaber in preudarjate, kdo izmed šetalcev je zadovoljen in bogat, kdo je nesrečen in siromašen. Pa ste mladi in stari!

SPOMENIK CESARJA FRANCA JOŽEFA I. V TROGIRU

I. ROSANDIĆ

nima doma in staršev in bratov in sestra! Nekaj je prišlo nadenj, ko ga ni strahovala moja roka.

Pa me je kdaj rad imel? Morebiti, ko še ni prišel delj nego do soseda in je še videl domačo streho. Znanci in znanke ne vedo prav ničesar.

Na tiru igrajo potepuhi.

„Mož — mož — mož! Cifra — cifra! Moje-e!“

Eden je pobral svoj delež in iznova so sfrčali krajcarji v zrak. — Nobeden se ni zmenil, ko je Gantar stopil mimo. Željno so upirali poglede v tla, šteli so in se preekali.

In tam pod Hribom, na Barju, tam kliče njiva; in dom vabi in kliče. Nad poljem planti, žari in

„Če ni za tistimi visokimi okni eden onih, ki sem sanjal o njih? Najbolj je zijal od vseh in še brcnil me je — neznansko dolge noge, zadaj nekje ozke škarje, pa prav polizana glava!“ —

Gantarju se je hipoma razsvetlilo.

„Vse to nekaj pomeni, da! Pa kaj? — Z doma me hočejo pregnati, z doma, ki ga obdelujem z ljubeznijo, stradam zanj z vdanostjo.“

Pa nihče ne ugane, kaj mi je! Nihče, čeprav ste velmožje in plemenitniki. A če pobaram soseda — ne! še treba ni tega: on že ve, kaj mi je; on ve, ker že takoj spozna, kje me lahko uščipne, ko sem v največji zagati.

In ne veste, čemu blodim zdaj po mestu, kakor da sem ukradel še ta kos kruha pod pazduho. Čemu blodim? Saj mi ni treba. Sam se povrnem domov, ker me zovejo njive tako milo."

Ne ugane nihče, kaj se vrši v duši ubogega čolnarja?

"Petričeva, ali ga še ni bilo v tem času semkaj, Toneta?"

Z nogami sta sunila celo skalo.

"Ste iskali njega?"

"Da; tako-le je: kakor da sva se pripeljala v Ljubljano na izprehod in pohajkujeva zdaj gorindol! In doma naj se okoplje in osiplje vse samo! Ne rečem, če bi ne imel posejanih zrn več ko tri pesti!"

Pa se je razkoračil Miha.

"Kajne! še mi delamo, ko nimamo komu zapustiti, pa bi kmet ne sukal kose!"

"Brez skrbi smo!" se je nasmehnil Gašparon — „le to mi sivi lase, ali bom mogel drevi vse zapiti. Zakaj se jaz nisem oženil — znabiti bi me otroci zdaj redili!"

Gantar se je razsrdil.

"Misliš, da sem jaz tvoje vrste, Gašparon? En dan trpim jaz več, kot si ti v vseh letih."

"Pa kaj imaš od tega, ha? Miru nikoli, težje živiš kot jaz, in še kozarec si ga ne zaslužiš, če nočeš, da ti hodijo otroci brez hlač."

"To je res," omeni Jurač, „pa ima vsaj kaj svojega."

"Kaj to! Nazadnje ga oskubijo otroci do nagega. Jaz pa nesem vse s seboj! To je! Pa nihče ne ho rekel: Škoda je bilo Gašparona!"

Strašno so se zakraljali vsi razen Gantarja.

"Vi se norčujete — meni pa doma leti vse na glavo! Fanta pa ni od nikoder! Poglejte, kako je že senca kratka!"

"Še na sina se ne smeš zanašati? Pa zakaj? Pokaj pa se Tinctu dobro godi v Trnovem?"

"Pa ima tudi fante!"

"Kaj vi veste, kako se godi kmetu! Vi se smejete —"

Kaj vi veste! Še pes se drži dobrega gospodarja in maček hiše — mar naj kmet prekolne brazde, ki so poplile njegovo kri, in naj se obrne pa gre za solncem?

Naj vstane narod, pa se poslovi od rodnih trat?

(Konec.)

Ruski motiv.

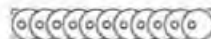
Zložil Josip Lovrenčič.

Na stepo tiho pada mrak,
in tiho teče Don,
na stepi mlad leži kazak,
ob njem stoji vran konj.

In konju mladeč govori:
Oj konj, moj zvesti vran,
tvoj gospodar izkrvavi,
a ti pohiti v rodno stran!

Pokloni otcu se najprej,
pokloni majki se potem,
a ljubici, moj vran, povej,
kje jaz, kazak nje, sem:

„Ne vrne se ti mladeč več,
poročil je že drugo on.
O, združil ju je ostri meč
in v večern sen zazibal Don!“

Bledi mesec vrh neba . . .

Zložil G. Koritnik.

Bledi mesec vrh neba,
v duši žalost in tema —
v dvojbi tavam samujoč
bled in tih skoz zimsko noč.

Vprašal kamen bi sred cest —
sem li komu drag in zvest?
v prazno bi zavpil temo
misel svojo žalostno.

Trd je kamen in molči —
dvojba nova v srcu tli —
to je žalost vseh dvomov:
vsak da sto odgovorov . . .

Vendar vem in vendar znam,
da sem v svoji boli sam —
da nikoli in nikdar
nisem dvomil, kaj velja
moč duha in čar srca!

Na Barju.

Spisal Josip Jošt.

(Konec.)

V.

a, ko bi kdo vedel, kaj prinese prihodnost! Niti zase ne uganeš, kaj šele za koga drugega. — Storil bi toinono.

Gantar je postal nestrpen in ni se mu zdelo prav, da je delavcem odkril skrivnost.

Fant — takšen bo kakor Miha ali Gašparon — ali pa Honza, da bi sproti pil Ljubljano! In komaj se za silo izgodnja, že ti počenja kakor kak velik — kakor največji falot. Kje naj ga iščem, ko je vinskih brlogov več nego poštenih hiš. — Prokleta mesto! Ti si ga izpridilo. — Zakaj pa nisi mene? Pač sem bil drugačen in sem te poznal dobro; pa sem rajši šel na Barje nego semkaj. — Še vas poznam, barake in palače, umazane ceste in smrdljive steze — vse, tudi te dolge vrste dreves, Grad. — Kje ste vi — kje sem jaz! Pa pokaj. —

Že je stal v čolnu, da se povrne domov; pa se je nakrat zopet spomnil vsega:

In še tega je zmožen! Mi bi pa doma stradali! On sedi kje s tovariši in se smeja mojemu trpljenju — za moj denar, za moje žulje. —

Pa mu je svetovalo nekaj, naj gre k bratovi ženi! Čemu? Ko mu je bilo jasno, da ga ondi pač ni. —

Kaj, če bi mi ponudil prgišče sam cesar in rekel: Na, napravi z zlatom, kar ti drago! Smeš se obleči v svilo in na prste si natakneš briljante. — Kaj bi? Vzel bi in bi se odel v prtenino.

Ali tako! Če štejem vse korake, jih ne seštejem — pa sem priboril drobtinico, in še te bo zdaj konec. —

Vidite — enkrat je nekje okusil družbo, pa se je izpremenil menda čez noč. In ko bi trdil, da je to raj! Saj človek ni več človek, ko se valja pod mizo in se ondi pobratil s psom. — Pa pes je moder in se napije iz potoka. —

Fant vstane in ne reče: Povprašam, ali je sosed še živ! Gre pa pogledat, kje so fantje in dekleta, da se vrne čez dve noči.

Na potu so se igrali paglavci in poganjali frnikule, pa se skavsali in cukali za lase.

V vsako roko bi prijel dve glavi in potrkal z njimi kakor s tobakovim mošnjičkom! —

In nihče ne pohajkuje! je menil. Še oni na pristanu se gibljejo, kolikor treba, da si vsaj zaslužijo požirek — kaj pač drugega! Nihče od njih si ne

bo zidal za to z onim kamenjem hiše! — In vsa ulica nekam hiti, vse se nekam steka; na pragu ne uzreš zamazane ženske, na klopi ni brezposelnih gizdalinov. — Ti pa stojiš, hodiš od ogla do ogla, ko te tako žene daleč ob reki, da bi šel in na en mah obdelal vse razore, kjer tako šumi in prasketa. Pa ne moreš! Od srda so ti oledenele žile — sploh ne čutiš, kako prestopajo noge v neznani moči. —

Pa nikjer se ne širi omamni duh pokošenega sena — da te razvedri in duši v opojni sladkosti.

Glejte, tako je tam krog doma. —

Zaklel bi, pa se nisi naučil v petih desetletjih! Smejali bi se ti, smejali, ker te ne poznajo.

Srečna hišica ribičeva, ki nisi nikoli videla bo-bolesti in tuge. —

„Ako bi bil en človek podoben drugemu, bi bilo dobro. Tako pa — ni treba, da bi ti vse to pripovedoval; ko pa ni danes tega, kar je bilo včeraj! Če še siu ni tak ko oče! In jutri bo zopet drugače! Tako je — in jaz naj čakam, pa čakam! Ti ga ne poznaš, fanta!“

„Pa odkod se je vzel, Gantar? Kakor da ni tvoje!“

„Skoro bi mislil, da se je res rodil iz tujega greha, toda saj veš, kako je!“

Pač nima kakega greha nad seboj? je pomislila svakinja; da ga zdaj Bog kaznuje s fantom. Kako se je pa godilo moji materi! Vsa stara leta ni bilo nego jok in stok — nikoli miru in nikjer! Nazadnje pa taka smrt. —

„Da, Gantar, Bog ve, kakšen je zdaj svet! Kakor da ne znamo več živeti! Če pomisliš, kako se že mi ubijamo, da ne tiščimo zob v steno! Da, vidiš! Moramo!“

„Mi moramo, seveda! Ali kaj, ko se ti držiš in se boriš za grizljaj, drugi ti ga pa raznašajo!“

Svakinja je vzdihnila.

„Ah, da — blagoslova ni, sreče ni! Ne rečem, da bi ti moralo leteti kar na kup: skopuh tudi nisi, pa vendar kjer ni miru, ni pomoči. Če pogledaš našega Anžeta! Ali pa Metko! Ti imaš tudi še Jakca in Pepeta — pa kaj: če eden ni tak kakor bi moral biti, pač ni nič, ker nima nihče veselja! Če te boli le en prst ali en zob, je vse telo brez moči — tako je, da!“

Če morda fanta ni izklel, ko je bil še desetleten paglavec? se je vprašala. Zdaj pa prhtaja nanj v

gotoviti dnehi in se mi pozna kletev! Kako pa tudi gleda! Ali —

„Vse skupaj je neumnost, Ana!“

Ana se je preplašila, kakor da je on rekel, da ni sveta.

„Kaj je neumnost? A?“

„I to — delo in trpljenje!“

Zamahnil je z rokami in se okrenil proti mestu.

„Čuj, nikar še ti ne obupaj zaradi takega vzroka! Kaj ti meša glavo taka reč!“

Z odprtimi ustmi je poslušala, kaj bo odgovoril, in se je oprla na motiko.

Ni vedel, kaj je dejal; preveč mu je vrelo po glavi in besede je le bruhal iz sebe, da je kar hroplo nekje v prsih kakor voda pod zemljo.

„Kako naj ne! Dobro me poglej, ali nisem slušal zadnji čas za par let? Ko nimam nikdar pokoja! Okoli doma hodim, pa se mi zdi, da ni moj, in nobena stvar ni več na svojem mestu. Prislomim kol k stepi — zjutraj ga že ni videti več ondil — Vstanem, in že vidim, kako gre fant k sosedu, ali pa je ravnokar prišel od bogvekod in si žvižga, če še more — če mu niso kje zmedli glave lumpje in falotje! Tako je vsak teden in nihče ni vesel!“

„Pet krav se ne dobi za groš, veš; in to tudi ne more dolgo trajati,“ je z zaupanjem trdila Ana, „— do jeseni.“

„Makari gre od doma — in bo prav!“

Prizadeval si je priti do prepričanja, da je tako najbolje. Kradoma se je selilo v srce prav rahlo upanje.

Vstaneš, ko je zora še daleč za gorami, in ves dan zreš vedre obraze; ni velike skrbi in zadušljivih misli. Vsa poljana žari in se giblje, prerोजना in zbuena — zlati se klasje in šumi.

Ali nagloma se je vrnil dvom in veselje je izginilo kakor mavrica — prav kakor da se je bolniku sanjalo, kako se je radoval v izbrani družbi in slovesno obhajal slavno osemdesetletnico! Pa se je zavedel v bridki sedanosti in se razžalostil v novi muki — mesto nadeje je vzknila bojazen, strah pred prihodnostjo. —

Hodiš, pa ne veš, kam in kako! Komaj si si opomogel od truda in napora in si premagal hipno malodušje, že te je zajela druga bolešt, da ti zamori poslednje navdušenje. Znabiti si veroval, da ustvariš nov svet — pa se je premaknil en steber in vsa slikovita stavba se je zrušila v prah.

Po tolikih izkušnjah je zavladata nezaupnost in malodušnost. —

Pa ni dejala svakinja Ana, da to ne bo večno trajalo?

Saj še bije srce in moči so iste ko prej, nekoliko razrvane in potrte; zbereš in poživiš jih, poglej

česa se želiš? Zbral si nekdanje sile, pa se dokoplješ, kamor hočeš. —

Tako si veroval in obupaval — in vendar je poleg zaupanja ostala iskrica neodločnosti: šel bi, a kako?

Kako bi dospel do tega in tega? šepeče nekaj, in v duši ti za vedno ostane skrivna bol — in ne odpodi je jasen dan, še manj pa svetli srebrniki.

Kaj to, če je pravkar zadonela sém od Tržaške ceste divna koračnica in bije ob Grad in Golavec — ko pa le za oddih pozabiš nase, da se brž nanovo zaveš vsega. —

Brezkončni drevored se potaplja v lahni sopari poldanske vročine — še pevci so zanemeli v nenavadni razgretosti. Na puščobni Gmajni se je nekako zbudil neodločen napev — kroginkrog miglja in migota nad zemljo kakor v nepregledni stepi, razbeljeni in žareči, da se vnuma vsak hip suho bilje. Z Barja je priplul tako znan duh in nevede požuriš stopinje, da čimpreje pozdraviš nizki krov. In vendar nisi zaznal, da te je pri teh korakih objela neugnana želja po utehi in zadoščenju, jadrno bi pohitel in pozabil, če bi le mogel, na vse križje in neugodnosti težkega življenja.

Jurača že ni bilo nikjer; pest plev so pustili konji na produ. A ostali delavci so še skladali in zlagali, hropili in kleli. Samo Petričev Jakopič se je ozrl na Gantarja.

„Kaj že greste?“

„Grem — čas je!“ je odvrnil pomirjen, pa se hkrati spomnil, da je sam in ne more iti. Obrvi so se mu nasršile; kljubtemu je segel po verigi in pritegnil čoln, ki se je komaj zgenil, ko je Gantar stopil vanj. Pod orjaškimi škornji so zahreščali drobci kamenja, v kolibi je vse ostalo nedotaknjeno.

„Poizkusim sam!“ je ponosil. Naj se goni okrog, vrag nehvaležni! Izgubil se ne bo, ker je lump in prefrigan. Nihče ne zajoka po njem!

Nikogar ni bilo na vodi; na obrežju so kričale prulske perice in pod vrbjem so počivali brodiči, rjava in belozelena barva je odsevala pod njimi.

Gantar je razpel roke in slekel suknjič, pa ga izdaleka zagnal na krmilo; zavihal si je rokave, da so se pokazali široki lakti, žile, debele za prst; izpod polen je potegnil dolgo vrv in si jo pripravil. In nato je pokleknil na kraj čolna, da odpne verigo. Stegnil se je po kavljju z desnico, pa je bila na vsak način za celo ped prekratka! Priklonil se je še niže in segel še dlje — pa se je čoln le zazibal in Gantar je skoraj omahnil čezenj.

Osel! je zarentačil. Saj nisem danes prvič tu, da ne bi znal!

In res je bil hipoma pozabil, ko je mislil na vse kaj drugega nego na to.

Kakor medved je potegnil čoln h kolu, izbil kavelj in veriga mu je zrožljala pod nogo. Nenadoma je opazil, da voda ni tako lena; takoj je izkušala poriniti čoln navzdol, in tam je že pohitevala proti mostu; čolnar se je uprl ob drog, da se ustavi. Dvakrat je moral jako nasloniti kol, da se je obdržal; pa je naenkrat zaneslo prednji konec in ga je obrnilo pred Prule — voda je zašumela.

Tako bo šlo!

Razvnel se je, da sam ni vedel, kdaj. Začudil se je, da je tako neumen in ne zna z mesta. Predjal je hlod na levo, pa se je komaj premaknil za dlan!

Prav tedaj je prišel na pristan Tone; smeje je kadil cigareto in tiščal roke v hlače kakor bogataš!

„Ali se jaz ne smem peljati?“ je ludomušno zaklical.

„Prokleti cigani! Ali si vendar prišel?“

Strašno ga je pograbilo, da je moral zakleti; z vso močjo je sunil v globočino, da mu je voda oškropila hlače do kolen. Če bi bil mogel, prav gotovo bi bil zagnal drog v Toneta, da mu zazmerom za veže jezik.

„Če Vam ni prav, pa grem še nazaj! Do večera me še čakajo.“

„Fant, ti si pijan; razumeš? Seme ti vražje!“

„Saj sem se kmalu vrnil, ne?“

„Ti duša izdana! Mar boš ti najel delavce za to, kar sem zamudil zaradi tebe? Ha?“

Oče je vpil, res je vpil in se razkačeno oziral na pristan. Težaki so dvigali glave, brodnik Tona se je vstopil prav široko in poslušal.

„Kje imaš moko?“ je zahreščal mož, da je jeknilo na vseh straneh. „Kje jo imaš, kaj? Ti nisem dal pet kron? In še za vrečo sem ti dal, ti pasjeglavec! Kam si spravil vse to?“

Tone se je brezskrbno nasmehnil in sunil z nogo v prod.

„Ali zdaj nimaš jezika, da bi povedal? Kam si zabil tolar? Fant —“

Zmedlo se mu je krmarenje; pa se je vendar obrnil proti pristanu, da doseže kol in priveže čoln.

„Oče, saj veste, da včeraj nisem bil prav nikjer. Vso nedeljo sem prespal, da sem danes šel z Vami.“

„Seveda si jo prespal, pa le, ker si bil v soboto tak kot čep — zgaga ničvredna. Kaj meniš, da je vsak dan tvoj?“

„Nekaj sem vendar zaslužil danes? Prej sem Vam rekel za požirek —“

„Ha, zaslužil si? Ko si še v čolnu zaspal!“

Na bregu so postavali ljudje, kakor da se njim na čast odigrava ta pogubna tragedija — nihče ni poznal Gantarja in njegove nesreče, tudi ne Tineta, ki se mu mudil proti Krimu z večjim navdušenjem, kot da išče severni tečaj.

Prav brez vzroka se je vmes vtaknil brodnik Tona.

„Kaj, kaj! Čemu se srdite, mož?“

„Molči, ki se nisi nikdar pečal s poštenim delom, pa ne veš, kaj se pravi trpeti! Meni se je zgodila krivica — ti pa molči! Vidiš, da bo fant ravnotak nepridiprav kakor ti! Ali pa kakor ti-le, oni-le!“

Pokazal je na delavce.

„Kaj pravi?“ je vprašal Gašparon.

„Pravim, da bo fant tak potepuh kot ti, veš?“

„Gantar — da ti še ne bo žal te besede!“

„Žal? Nisem se priklatil od bogvekod, da bi ne znal domov, kakor ti! — Ampak vi ste ga izpridili, fanti, vi ste ga zdelali! — Od česa pa vi živite, ha? Tako čakate kakor pes, kdaj bo skoz ta ali ta vrata priletela kost, da se spopadete zanjo!“

Zarenčali so, surove kletve so se oglasile povsod, ljudje so se zakrohotali z vsem grlom.

„Vi ste ga zapeljali, vi! Ki nimate nikdar poštene skrbi, da bi se preživili po človeško! Ki ne poznate ne matere, ne očeta, da bi vas bila vzredila po krščansko, kakor se spodobi za človeka! — Tak bo fant! Berač bo! S psom se bo bratil, vsak ga bo lahko pocukal za strgane hlačnice in ga obljajal! Vsakdo bo lahko pljunil vanj! Napol nag bo hodil okoli, pa bo spal danes na gnojišču, jutri na smetišču.“

Težke so bile besede, težke kakor svinec.

„Takšen bo!“ je razvnet nadaljeval Gantar, „kakor ti-le postopači, ki zijajo in poslušajo, namesto da bi šli in si zapomnili, kakšni so otroci dandanes! Kaj zijate in poslušate?“

Zavpil je, da se je odnekod prikazal policaj; nekateri gledalci so prestopili za korak, pa so se zopet ustavili in topo zijali na vodo. Tam se je boril Gantar, ogromen kakor hrast, pa suval čoln sem in tja. Končno se je približal kolu, vrgel drog in izkušal zagnati vrv krog kola — pa je vse to trajalo predolgo in čoln se je odmaknil, vrv pa je čofnila v vodo. In to se je ponovilo dvakrat.

„Poglej! Jaz se trudim in peham, ti pa zijajš, nesnaga zapuščena! Ali si ti sploh moj sin? Kaj?“

„Gantar, ne bodi tako hud!“ ga je zbadal Gašparon brezuspešno.

„Si ti sploh moj sin, da te je obsedel sam vrag?“

„Menda sem pač Vaš, ne?“

„Norčuj se še, ko vidiš, da me bo kmalu konec same jeze in trpljenja.“

In zopet mu je padla vrv v reko, pa je odplaval čoln par korakov navzdol.

„No, pridite sem, da Vam pomorem!“ je dejal Tone brezbrizno in vrgel cigareto v vodo.

„Aha, zdaj me kličeš, prej te pa ni bilo, kakor da si se pogreznil v pekel!“

Ni jima bilo mar za gledalce; nepotrebni frkolini so se smejali; penzionist je prekrižal roke na hrbtu in odprl usta — niti ena pravična misel ga ni obšla v krutem pedantizmu, ki mu ni vseč najenostavnejša oblika na človeku!

„Naj bo!“ je zasopel Gantar in napel vse žile, da je krenil pred Prule. In Tone ga je opazoval, kakor da je lujec: pomogel bi mu, pa noče ne ta, ne oni! — Ozrl se je; tam so dragonci peljali voz slame — sedeli so na vrhu in noge so jim odrevele bingljale sem pa tja.

„Oče, k tem-le grem!“ je zavpil Tone in se je prešerno nasmejal.“

„Boš šel, da, boš! Pa kesal se boš!“

In oče je za trenutek pomislil: Ha, prav bi bilo! Sam župan bi fanta „priporočil“ z besedo! In dali bi mu najbolj divjega žrebca, črnega kot škrat, žrebca, ki še ni nikoli čutil teže na hrbtu! Da bi ga nakratko pripeljal h kolu in na sedlo privezali, Toneta. Žrebca bi naklestili z neusmiljenim bičem, dokler bi se ne penila oba do vratu — tudi fant! In skakala bi seženj visoko in se postavljala na glavo, dokler se ne naučita pokorščine in ubogljivosti — pôt in kri bi škropila po tleh! Prav bi bilo tako! — Pa bi odvezali neukročnega žrebca in ga spustili v jahalnico, da se utrudita do smrti!

„V škornje bi ti lila kri, veš!“ je kriknil oče. „Pa nikdar več bi se ne pregrešil nad očetom!“

„Oče, tu imate še dve kroni!“

Vnovič je zaplala jeza po Gantarjevih prsih. Na ustnice mu je stopila pena; onemoglo je stisnil čeljusti, da jih zdrobi, in besno je sunil čoln, da se je nasklonil na breg. In tega je tedaj dosegel Gantar skokoma pa zasidral brod ob plotu razdrte hiše pred Prulami. — Z obema rokama je potegnil po širokem obrazu — in obe sta bili mokri od vročega znoja. Še v usta mu je silila slana voda in se pomešala s peno.

„To že ni človeško!“ je zastokal mož in šel nekam po sapo. „Pa zakaj?“

Ni mogel priti do pravega zaključka. Nazadnje se je domislil, da mora domov.

„Tak misliš pokončati še tisti dve kroni? Negodni prihajač ali kaj! Tja gor pojdi!“ je zapovedal s hripavim grlom in pokazal proti mostu pa se obrnil ob reki.

„Mar naj bom lačen ves teden radi tega —“

Zarobantil je in udaril ob tla s škornjem, da se je zaprašilo.

Vsevprek so se podile po glavi nesrečne misli —

Za vsakdanji kruh toliko trpljenja in solz — zajokal bi, pa se nisem naučil nikdar in ne bom znal nikoli. A če bi se jaz ne jokal — moj Bog! otroci bi se jokali vsi žetev.

In nikoli ni Gantar zaznal toliko skrbi kot tedaj! Pač jih je bilo dovolj vedno in povsod; a dosihmal mu niso kratile življenja; ko se je iznebil ene, se je z lahkočo otresel druge, pa ga ni nobena mučila do smrti. Tako je šlo dannadan —

Ali zdaj se je pojavila ena velika skrb, težka in neznosna, — in hkrati ž njo še deseterice drugih, ki so bile videti vse tako silne kot prej nikoli, dasi so bile sicer neznatne; toda v družbi z ono skrbjo se mu niso zdele nič manjše, in zato so ga morale vse obenem. In vsak pojav mu je vzbujal nebroj misli, povsod so se mu ponujale —

A kdaj se otrese one skrbi, ki mu je krčila pest in mu stiskala zobe in srce?

VI.

Prinesel je petindvajšček in ga zleknil v kolibo; Tone pa je vendar že bil pripravil sredi čolna ognjišče — osem rdečih opek, in nadeval pest treščic. Tako je bilo urejeno za kosilo; in Gantar je zakuril, pa pristavil lonec in ga zaslonil s poleni. Prav redko se je zakadilo in zaprasketalo. —

„Pa Vas ni bilo sram tako iti v mesto?“ bi bil najrajši vprašal Tone; pa ni maral, ker je že naprej vedel za odgovor:

„Sram? Mene naj bo sram, morostarja? Preživljajo meščani mene ali jaz sam, ali ti, ali kdo? Kdaj mi je še kdo dejal: od tebe ne kupim, ker si navaden človek, kmet? Bos si upam iti pred samega cesarja, tja med take ljudi, kamor si gospôda komaj upa imenitno napravljena. Sam delam, pa tudi hodim tak!“

In zares je bil Gantar takšen: sapa se mu je lovila v srajco, da so se mu za pasom napihovali mehurji, prav ko da ga hočejo zanesti nekam kvišku. —

Samanasebi sta dvignila drogove in zavozila na reko — ob levem bregu proti Vrhniku.

„Tamkaj delajo,“ je pokazal Gantar z glavo naokrog, „jaz pa stojim tu kakor božji volek na koncu veje, in gledam v zrak, kdaj začnejo padati cekini iz oblakov —“

Tone ni niti za hip izpremenil obraza — molčal je in zbiral besede in izraze.

In počasi, zateglo in jedrnato je nadaljeval oče: „Okoli sveta bi bil lahko pribrodil, tolikokrat sem že premeril to vodo, pa ne pridem dlje kot do Ljubljane! Pa sem veroval, da se lepega jutra zadnjikrat vozim tod, in začnem nato kaj drugega.“

Pridržal je nevesele misli in čakal.

„Zavoljo mene delajte, kakor Vam ljubo.“

Fantova nespamet ni Gantarja prav nič vznemirila.

„Očeta nisem poznal nikdar; ampak rajni stric mi je dejal: Jože, je dejal; tebi se boljše godi ko meni, ki imam veliko hišo pa denar; ali nikdar nisem brez skrbi in se mi ne zdi, da bi bil srečen, in bi menjal s teboj. Vi pa ste doma sami fantje, in kaj vas brigajo drugi ljudje! je dejal. Trpite, kolikor morete, pa je dovolj; jaz pa sem vedno v strahu za svoje bogastvo. — No, in dosihmal mi ni bilo žal, da sem tak. — Kranjcu že vržem enkrat tisto pest v zobe, ali kdaj bo to, tega zdaj ne vem.“

„Jaz Vam ne bom dolgo napoli — sem že sklenil svoje.“

„Kaj si sklenil! Bedak govori tako — mož ne!

„No, pa ne! He!“

„Da! — Ažman je danes govoril o nekem posojilu. Ali njemu gre predobro in se ne bo lotil nič slabega! Črček mi je pa klatil o nekih mlintih — tak profetač in besedač! Za takšne stvari nisem neumen; zase bom že napravil, da me ne bo nihče klet. In zdaj — ti dobiš dom le, če boš pameten.“

„Dozdaj sem bil še vedno kolikor mislim.“

Oče je uprav poravnal poleno na ognju in je tedaj ostrmel; pa se je razžalostil kljub skritemu gnevu.

V vojaškem kopališču je plavalo nekaj glav in gagalo in prhalo krog čolna.

Mali graben se je precejal skoz široko mrežo, ki se ni zgenila; in ni bilo čuti, da se je ujel som. A tuintam se je pognala kvišku ribica in se je razposajeno prekopicnila v zraku.

In po vsej širni Ljubljani se je kopalo in bleščalo čudovito gorko sonce pa se je zdaj prelivalo v neznatnih valčkih in je žgalo in žarelo.

Barje — ni ga bilo videti kakor na ravni ploskvi, zakaj blizu in daleč je trepetala lahna sopara pa ga je zavijala v prosojno kopreno; in iz nje je zdajpazdaj jeknilo, zapečlo in zavriskalo, zašumelo in zaropotalo.

Pa je izpregovoril Gantar:

„Fant!“ je dejal, zakaj v turobnosti ni rabil drugega izraza, „jokal se boš za to, kar si zdaj rekel; jokaj se boš! Pa pokoril se boš, ker si tako govoril z menoj, stariu knetom.“

„Kako pa naj govorim drugače?“

„Moj Bog!“ je moral vzdihniti oče in je trudoma zakril žalost; „tako delajo zdaj ljudje — ne, otroci delajo tako. Ko bi ne bilo greh, veš, bi se jaz do smrti kesal, da sem tvoj oče! In rajši bi bil —“

Rajši bi bil — je hotel reči, pa ga je bilo dejansko sram izraziti svoja čuvstva — rajši bi bil šel na romanje in na kolenih livalil Boga, da sem ostal fant in služim najslabšemu gospodarju.

Tako pa je čez malo časa našel pot in povedal s trdimi zlogi:

„Otrók ni prida — pa je!“

A pri tem je pozabil na Jakca in Pepeta.

„Čemu bi kdo ponepotrebno govoril — saj me ne poznate.“

Oče se je porogljivo zasmejal:

„Da jaz tebe ne poznam? Kaj nisi ti moj sin? Kaj?“

„Sem,“ je odvrnil Tone nekoliko donišljivo, nekoliko lahkomiselno. „Pa Vi me ne poznate; a tega Vam ne morem razložiti. Boste že videli, kako!“

Obmolknila sta naenkrat. A starcu je venomer zvenelo po glavi nesrečno vprašanje: Zakaj? zakaj? — In ni ga mogel razvozlati s pridom in uspehom! Pa ga je prevzelo popolnoma in se mu je zdelo novo, čeravno je stopilo predej že davno, in še vedno nerešeno.

Zakaj? Zakaj ne morem razumeti nič lastnega otroka? Kaj ni v njem oni namen, ki sem mu ga hotel zapisati v kri že takrat, ko fanta še ni bilo nikjer? Kako da se mu je izneveril?

Zakaj ni postal tak ko jaz?

Tam je zapazil, da je povodenj visoko umazala travo in grmovje; na temnih vejicah se je nalepilo blato, zdaj že suho in belkasto, pa jih je pomakalo v vodo: če bi voda zdaj segla tako visoko, glej! stala bi očetu uprav do pasu — in naj bi pokrila Toneta, naj bi ga.

„Jaz sem tak človek,“ se je zdramil Tone in glas mu je bil brezčuten; „za kar sem se odločil, to moram napraviti, prej ne odneham. Mislim, da bi ne znal gospodariti s tem, kar imate Vi, zato pa tega tudi ne maram. Da bi moral kdaj Vam očitati: Takega ste me vzredili!“

„Kaj govoriš fant?“

Napel je sluh, da se prepriča, ali so te besede res prišle iz Tonetovih ust. Je v njih plemenitost ali zaničevanje bomega domovja?

„Nikoli me niste radi imeli, sicer bi me ne bili odločili za kaj takega.“

„Kaj si rekel?“ je presenečeno, z gnevom in boleščjo vzkliknil; nevedoma je nakrat vzdignil drog, da mu je telebnil ob čoln — in čoln se je nagnil kljub svoji teži, voda je pijusnila vanj, ogenj se je raztresel in zmočil, brodarja sta malone zamahnila v reko. Še Tone je strme pridržal hloď — čoln je jel plavati z vodo!

In oba sta se iznenadena zavedla in začela veslati.

Počasi, ko polž sta se plazila po strugi.

Starec je mimogrede popravil ogenj in pogledal Toneta: nazunaj ni bilo zaslediti izpremene! Nekoliko bolj praznje je bil oblečen ko sicer doma; srajca je bledela, prsi niso bile skorjaste in porasle — a gornja ustnica ni kazala dvajset let! Vinjen menda ni?

Obličje je moje! je moral obotavljaje priznati; a kako da mu razum ni zrastel z mojim?

In to ni zlobnost in izprijenost — kratkovidnost je! In nehote mu je stopilo pred oči:

Ne morem razumeti! Če pomislim, da sem nekdaj hotel iz fanta narediti drugačnega človeka nego sem jaz — pa se mi zdi neverjetno, da vidim zdaj v njem svoj tedanji namen! Nemogoče! Saj to je bilo že davno, davno! Ali tedaj sem si bil umislil: prvi naj gre in postane imeniten, naj ne okuša čolnarjevega kruha. Pa ni prišlo tako — in jaz sem ga ves čas videl, kako postaja moj naslednik. In bil sem uverjen, da se to izvrši! Na — pa se fant odpravi na drugo pot in jame meriti na to, kar sem nekoč želel doseči jaz, česar pa zdaj za živ svet ne maram.

Z veliko bridkostjo je začel razgovor.

„Fant, kaj si pozabil, da si Gantarjev, ki te ne bo nikoli blagoslovil za tako ljubezen?“

„Kaj Vam nisem povedal! Če sem dozdej delal kakor Vi.“

„Nikdar nisi tako delal, slišiš! Kdaj bi bil jaz zafrčkal očetu, če bi ga bil poznal, denar, pa se mu še smejal povrh!“

„Ne vem, čemu treba toliko besed? — Do danes sem delal isto ko Vi! Saj sem z Vami tudi jedel in spal, ne? Vidite, da ne morete tajiti! To je: jaz nisem rekel, da bom to, kar Vi! Rad sem trpel in se potil z Vami vred, zraven sem pa študiral, kako bi iz sebe napravil kaj boljšega. Vi bi vendar bili mogli zapaziti, da se jaz nisem z Vami smejal! Ker tudi nisem imel veselja! Delal sem le zato, ker sem čakal, kdaj se lahko lotim drugega! Zakaj bi moral morda brez potrebe domačijo oškodovati?“

„Ti me spraviš živega pod zemljo!“ je rekel potrj in brez volje. „Kaj si si pravzaprav vbil v glavo? Da sem bil tako — no! Pa praviš, da si delal! Kako? tega se ne spominjaš!“

„Saj tega ni treba vlačiti na dan!“

„Ne — ravno takrat si se nalezel takih abotnosti, ko si divjal dneve in dneve okrog in —“

„Res da tedaj! Pa kaj morem zato, če vidim, da nimam Vaše glave? To je vseeno!“

„To ni res!“ je vzkliknil oče. „Če moram sam trpeti za dom ali pa še kdo drugi — to ni kar tako! Jaz sem prepošten, da si ne bi prizadeval —“ Je že tako.“

„Saj sem Vam že rekel, da grem za svojimi!“

„Ti boš kam šel?“

Ni verjel; zato se je pomilovalno nasmehnil.

„Vi me še zmerom gledate kot otroka — veste! Pa se motite — jaz grem od doma! Kaj bi govoril toliko, če ni treba! — Pa danes še ne!“ je pristavil tolažilno, „ampak jeseni.“

„Kam?“ je v eni sapi vprašal oče, da čimprej izve.

„Boste že videli —“

„Pojdi, kamor hočeš!“ je zavpil razjarjen, ko je spoznal, da je vse zaman; da je imela Ažmanka prav, ko je dejala: Bo že kako! — o tem se je zdaj prepričal. Pa je tudi pozabil, da je bil Ani hladnokrvno priznal: Naj gre — in bo prav! — Na vse to je bil pozabil!

„Jaz te ne pogledam več! Pa tudi mi ne pridi pred oči — če greš danes!“

„Ne še, pač pa, kadar bo priložnost. Zdaj Vam še pomagam.“

Niti to ga ni ustrašilo.

„Ni treba!“ In razdraženo je siknil. „Če nisi to, kar sem menil — izgubi se!“

Sunil je z drogom, da je štrbunknilo na vse plati in se je nabrala pena po vrtincih.

„Naj bo, gorjé je gorjé! Saj sem morebiti sam kriv!“

„Poglejte,“ mu je dokazoval Tone čez malo časa, „grem in bo mir; ko me ne bo, boste že izprevideli, da je bilo prav.“

„Ako greš kakor berač, mi ne bo žal — že vidim! Ne boj se, da bi ti kdaj izporočil; vrni se! In če živim sto let! Jaz sem oče, ti si sin! Jaz sem se poizkusil že v dolgih letih — kaj pa ti!“

Tu je nekje v vrhju zagrgalo — menda se je prebudilo povodno bitje in se je okrenilo.

Pa priveslata dol od lžice fanta; da si prikrajšata preobilo gosposko brezdelje in brezposelnost, sta bila prekucnila v Ljublanico grmado trnja in jo zažgala, da je veselo plapolala po vodi.

Tedaj sta čolnarja pristala na pokošnem bregu in nabrala breme dračja in suhljadi, da sta poživila slabotno kurišče.

In zopet sta lezla naprej.

„Vse to se bo zgodilo, o čemer sem ti pravil: tak boš šel, kakršnen si prišel na svet!“

„Tega ne more nihče zahtevati!“

„Lahko —“

„Ne! Če sem rekel, da me niste imeli radi, zavoljotega imamo še vseeno svoje pravice. Menil sem le: videli ste, da me ne drži nikjer dolgo — in zakaj me niste pustili, kakor sem si želel? ko ste me našli povsod drugod bolj kot doma — kadar pač je bil moj čas, tako pravite. Vi niste jaz — jaz pa sem drugačen nego Vi verujete. Pa bi bil šel kakor Vaš stric — ne za denarjem, ampak ker me tam na Barju ne veseli. Jaz bi rad živel po svoje, in ne tako, kakor ste mi odločili drugi —“

„Brez dela hočeš živeti — jaz pa naj ostanem sam! Kaj bosta Jakec in Pepe, sta komaj za pastirja! Vse bi bil dobil ti — zdaj pa ne dobiš nič! Prav

nič! Ko počenjš tako, kakor da si ti gospodar, jaz pa hlapec! Greš, pa prideš, po svoji neumni volji, mati se pa joče — ej!”

„Ko se vrnem od vojakov, bom že napravil!“
Vzel si je čas in si prižgal cigareto.

Srečal ju je ozek čolnič, uren bolj kot lastovica, ki se je izpreletavala nad gladino in si močila noge —

„Ti si gospodar in jaz sem hlapec. Jaz sem pridelal kruh — ti ga zametavaš. Ves svet bo poln naše sramote — pa bodo rekli bedaki, da jaz nisem bil oče! O, bil sem — pa kaj! Vsega bo konec, vsega. — Jaz bom šel — vse bo šlo. Naj gre — če bi le vedel, zakaj. —“

Zmerom tiše je govoril, nazadnje je že bolj sam zase kramljal; zakaj Tone je nekaj premišljeval in se ni več nasmihaval kakor na Trnovskem pristanu, ko je očetu ničvredno zapravil loliko grizljajev kruha. — Bo že kako! je sklenil fant.

Gantar je čutil neizrečeno grenkost in kljub naravni trdosti se je zmračil in nekako žalostil — kakor bi ga bilo napolnilo malodušje in neznan strah. Prav polagoma se mu je vrivalo vprašanje, če morda ni kaj resničnega v tisti pošasti iz sanj; in med onimi tujci je domneval obraze iz pristana — sumljivi nosovi in zakidane oči.

Tak bo fant! je nepričakovano uganil.

Ampak zdaj je oče hlapec in otrok gospodar — pa zakaj?

Že v tretje ni mogel rešiti čudne misli. —

Nenadoma je zazvonilo poldne — prav kot da so se utrgali vsi zvonovi in zabučali po vsem svetu veličastno in slovesno. In vse Barje je molilo mrmrajoče molitve. —

Čolnarja sta zaporedoma vrgla klobuke v čoln. —

Gantar je prislonil dlan na čelo in vlekel dol do brade — od roke je kapljal znoj. —

Še je nekaj krvil si je dejal in se oddahnil v nerazločnem upanju — prav kot da se navsezgodaj skuša solnce preriti skoz meglo. —

Nekje se je oglasil fant, po širnih senožetih je postrgavalo in zvižgalo, cvrčalo in čirikalo — na vodi je kriknil škripec. Prav nalahko se je vila soppa po vsem Barju. —

Aj Barje, Barje! — Zdaj plodonosna plan z redkimi domovi, zdaj sinje jezero z ročnimi čolniki; danes zlato polje, jutri temna planjava, naokrog brda in gore, bele cerkve in zelene šume. — Po tebi se izprehaja kosce s svetlo koso — ondi vidim ribiča Tineta, kako se žuri in kako hiti: brki so se mu pobesili in osiveli, ustnice so se sprijele in obličje je počrnelo kakor tvoje težke brazde, Barje, široko in globoko. — Kaj nisi ti zibelka davnih, srečnih dni? — Kaj nisi prijazno, da te zapušča Tone, ko bodo pravkar dozoreli tvoji razori in bo vdrugič porasla visoka trava?

Kaj ne moreš osrečiti človeka? ne znaš razvedriti srca? — obogatiti preprostega domovja?

Zakaj ne?

Kako pa si si naklonilo Anžeta?

O da mi je . . .

Zložil G. Koritnik.

O da mi je dvigniti ponosno
kipeče duše vseobsežno vlast
nad vse dvomove silno in visoko —
nad temnega življenja bol in strast —

Do jasnega neba bi hotel, kakor blisk,
preklati siloma dvomov oblak,
in v tej jasni svetli, solnčnočisti
razrasti se kot v lesu hrast — orjak.

Globoko bi zasegel v črno prst
po svežo moč razrastle kroginkrog —
in zasumel bi v vrhu čil in čvrst,
v okrilje svoje vzel bi hrub in log.

Na vejah mojih cela vrsta gnezd,
krog mene venec jasnih solnc in zvezd —
tako bi rasteš svež in brez dvomov
v kraljestvu luči, solnca in duhov!

